Ett samtalsmaterial från Pingst ung

Fred & Försoning

HUR KAN VI TÄNKA KRING VÅLD, KRIG OCH VÄRNPLIKT?

PINGST·UNG

Innehåll:

INLEDNING

MATERIALETS OLIKA DELAR

- Samtalsmaterial
- Frågor och svar
- Fyra fördjupande artiklar

NÅGRA TIPS TILL DIG SOM SAMTALSLEDARE

SAMTALSMATERIAL

- Vad menar Bibeln med fred?
- Jesus: Fredsstiftaren
- Fred börjar med dig och mig
- Våld och icke-våld
- Lärjungaskap och värnplikt

FRÅGOR OCH SVAR

FYRA FÖRDJUPANDE ARTIKLAR

- Fred och försoning: Teologiska perspektiv
- Vapenfri tjänst och värnplikt: Historiska perspektiv
- Fredskapande och mission: Internationella perspektiv
- Våld och konflikt: Etiska och praktiska perspektiv

Inledning

Vi lever i en tid då krig, våld och hot känns närmare än på länge. Samtidigt följer vi Jesus – han som kallas Fredsfursten och lever i Guds rike, som också kallas fridsriket. Den här dubbelheten har kyrkan levt med i alla tider: mellan livet i en våldsam värld och visionen om Guds fred. Men vad betyder det egentligen för oss som följer Jesus?

Genom detta samtalsmaterial vill vi ge unga möjlighet att tillsammans med dig som ledare tänka, känna och prata om fred och försoning, våld, krig och värnplikt – utifrån Bibeln, kyrkans historia och våra egna liv. Vi vill tillsammans fundera över frågor som:

- Vad betyder fred, och vad har den med Jesus att göra?
- Vill Gud alltid ha fred – även när världen är våldsam?
- Är våld ibland nödvändigt?
- Hur hänger vårt lärjungaskap ihop med konflikt, våld, krig och värnplikt?
- Hur möter vi våld och konflikter på olika nivåer – i våra egna liv, i samhället och i världen?

Med materialet vill vi ge dig som ledare en trygg utgångspunkt för samtal med unga om fred och försoning, våld, krig och värnplikt. Vi vill uppmuntra unga att vara fredsskapare – att aktivt bygga fred och förstå varför det är viktigt.

Materialet är utformat för att ge dig stöd i att samtala med unga på ett öppet, tryggt och reflekterande sätt. Delarna hänger ihop men kan användas var för sig, beroende på gruppens behov och förutsättningar.

Materialets olika delar

SAMTALSMATERIAL

Samtalsmaterialet innehåller olika teman, perspektiv och reflektionsfrågor som hjälper gruppen att utforska ämnet tillsammans. Frågorna är tänkta som utgångspunkt för samtal – inte som ett facit.

FRÅGOR OCH SVAR

Här finns kortfattade svar på vanliga och ibland svåra frågor som kan komma upp i samtal med unga. Du som ledare kan använda dem som stöd och fördjupning. De sista frågorna i varje del är bibelfrågor, för ett lite djupare bibelsamtal.

FYRA FÖRDJUPANDE ARTIKLAR

Artiklarna ger mer kunskap och fler perspektiv på de frågor som materialet tar upp. De kan användas som förberedelse för dig som ledare eller som underlag för vidare reflektion och samtal i gruppen.

Några tips*

TILL DIG SOM SAMTALSLEDARE

- Låt Jesus vara i centrum och låt Anden och evangeliernas texter vara vägledande för hur ni pratar med varandra och om ämnet.
- I materialet finns flera frågor och perspektiv att samtala kring. Kanske hinner ni inte prata om allt – välj det som väcker ert intresse, passar gruppen och situationen.
- Ge inte de ”rätta svaren”, utan fundera tillsammans. Du är samtalsledare, inte facit.
- Skapa en trygg miljö där det är okej att tänka olika. Uppmuntra ungdomarna att lyssna på varandra och låt olika perspektiv och frågor rymmas.
- Läs frågorna och bibeltexterna gemensamt. Frågorna är öppna och formulerade för att väcka reflektion, så var öppen för ungdomarnas tankar och funderingar utan att döma.
- Var lyhörd för att ämnet kan väcka olika känslor och tankar hos ungdomarna. Någon kan ha egna erfarenheter av krig eller våld, ha familj eller vänner som har gjort eller gör värnplikt, eller själv nyligen kallats till mönstring. Någon kan också på annat sätt beröras starkt av samtalet. Var inte rädd för frågor och känslor, du behöver inte ha svar på allt.
- Om något berör en ungdom på djupet kan det vara viktigt att följa upp samtalet och erbjuda fortsatt stöd. Ta vid behov hjälp av exempelvis en pastor eller annan trygg person i er närhet.

Samtals-material

Samtalsmaterialet innehåller olika teman, perspektiv och reflektionsfrågor som hjälper gruppen att utforska ämnet tillsammans. Frågorna är tänkta som utgångspunkt för samtal – inte som ett facit.

VAD MENAR BIBELN MED FRED?

DEN STORA BERÄTTELSEN

> *Gud sade: »Vi skall göra människor som är vår avbild, lika oss. De skall härska över havets fiskar, himlens fåglar, boskapen, alla vilda djur och alla kräldjur som finns på jorden.« Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne. Som man och kvinna skapade han dem. 1 Mos 1:26-27*

Bibeln berättar att Gud från början skapade världen i harmoni. Men när relationerna bröts (det Bibeln kallar synd) kom konflikt, rädsla, maktkamp och våld in i världen. Gud lovade då att en gång ställa allt till rätta och befria världen från syndens och dödens makt.

Jesus sändes till världen som Messias, den efterlängtade fredsfursten. Om honom profeterade Jesaja (Jes 6:9):

> *Ty ett barn har fötts,*
> *en son är oss given.*
> *Väldet är lagt på hans axlar,*
> *och detta är hans namn:*
> *Allvis härskare,*
> *Gudomlig hjälte,*
> *Evig fader,*
> *Fredsfurste.*

Jesus kommer för att återställa freden – inte bara i framtiden, utan redan nu. Hans rike beskrivs som ett fridsrike som har börjat spira och växa, men ännu inte är färdigt. En dag i framtiden när Jesus återvänder till jorden, då ska allt fullkomnas och hans rätt och rättfärdighet, hans fred och frid regera fullt ut. Jesaja talar om ett rike där vapen ska smidas om till plogbillar, vargar och lamm vila tillsammans; ett rike där rättvisa och rättfärdighet ska råda istället för krig och förtryck, och fredens välsignelser blir utan gräns (Jes 2:1-5, 9:2-7, 11:1-10). Detta är den stora visionen, hoppet om en värld där Guds frid råder, där allt blir som det var tänkt från början. Det är detta fridsrike som vi blir en del av när vi tar emot Jesus.

SHALOM

I Bibeln används ordet *shalom* för fred och frid. Det är ett ord som beskriver allt det goda Gud avsett för människan och skapelsen:

- hela relationer
- rättvisa
- trygghet
- harmoni
- att livet får blomstra.

Fred är alltså inte bara motsatsen till krig, utan ett sätt att leva – i relation till Gud, andra människor, oss själva och skapelsen. Att verka för fred, för *shalom*, är därför att arbeta tillsammans med Gud för att hans syften med världen ska förverkligas genom Jesus, Fridsfursten.

FÖRDJUPNING:

Fred och försoning: Teologiska perspektiv
Fredskapande och mission: Internationella perspektiv

Bibeltexter: 4 Mos 6:24-26, Ps 4:7-9, Ps 85:9-14, Jer 29:7, 11, Luk 2:14, Luk 19:38, 2 Pet 3:10-13, Upp 21-22

SAMTALSFRÅGOR

1. När du hör ordet *fred* – vad tänker du spontant på?

2. Vad innebär det att alla människor är skapade till Guds avbild? Vilken betydelse har det för hur vi förhåller oss till krig och konflikter?

3. Var i världen – eller i vardagen – ser du relationer som är trasiga? Var i din omgivning behövs det mer *shalom*?

4. Vad tror du är skillnaden mellan ”inget krig” och den typ av fred som beskrivs som *shalom*?

5. Om Guds rike är ett fridsrike – hur kan vi leva som medborgare där redan nu?

6. Bibelfråga: Läs Jesaja 2:1-5, 9:2-7, 11:1-10. Samtala om visionen som profeten Jesaja tecknar av Fredsfursten och hans rike.

JESUS: FREDSSTIFTAREN

FREDEN, FÖRSONINGEN OCH FÖRLÅTELSEN

> *Han har räddat oss ur mörkrets välde och fört oss in i sin älskade sons rike, och genom Sonen har vi friköpts och fått förlåtelse för våra synder. Han är den osynlige Gudens avbild, den förstfödde i hela skapelsen, ty i honom skapades allt i himlen och på jorden, synligt och osynligt, troner och herravälden, härskare och makter; allt är skapat genom honom och till honom. Han finns före allting, och allting hålls samman i honom. Och han är huvudet för kroppen, för kyrkan, han som är begynnelsen, förstfödd från de döda till att överallt vara den främste, ty Gud beslöt att låta all fullhet bo i honom och att genom hans blod på korset stifta fred och försona allt med sig genom honom och till honom, allt på jorden och allt i himlen. Kol 1:13-20*

När Jesus dog på korset så försonade han hela världen med sig. Han, som är evig och fanns före allt, han som är Guds älskade son, han valde att ge sitt eget liv för att övervinna döden och försona allt med sig. Genom korset stiftade Gud fred; mellan sig själv och människan, mellan människa och människa och mellan människan och skapelsen. Därmed kan vi få förlåtelse för våra synder och ett evigt liv.

FREDEN, KÄRLEKEN OCH HOPPET

> *Då vi nu har gjorts rättfärdiga genom tro har vi frid med Gud genom vår herre Jesus Kristus. Han har gett oss tillträde till den nåd som vi nu lever i, och vi är stolta över hoppet att få del av Guds härlighet. Mer än så, vi är stolta över våra lidanden, eftersom vi vet att lidandet skapar uthållighet, uthålligheten fasthet och fastheten hopp. Och hoppet sviker oss inte, ty Guds kärlek har ingjutits i våra hjärtan genom att han har gett oss den heliga anden. Medan vi ännu var svaga dog Kristus för alla gudlösa, när tiden var inne. Knappast vill någon dö för en rättfärdig – kanske går någon i döden för en som är god. Men Gud bevisar sin kärlek till oss genom att Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare. Då vi nu har gjorts rättfärdiga genom hans blod skall vi av honom så mycket säkrare bli räddade från vreden. Ty om vi var Guds fiender och blev försonade med honom genom hans sons död, då skall vi, när vi nu är försonade, så mycket säkrare bli räddade genom hans sons liv. Rom 5:1-10*

I Bibeln beskrivs ibland mänskligheten som Guds fiende, i betydelsen att vi människor vänt oss ifrån honom genom synden. Samma uttryck kan också användas om hedningarna (dvs. de som inte tillhör det judiska folket och inte följer lagen). Livet som Guds fiende är ett liv utan hopp. Men trots fiendskapen gav Gud inte upp, istället visade han sin kärlek genom att Jesus dog för oss medan vi ännu var syndare. Jesus och korset erbjuder en väg till försoning och helade relationer. Till liv, frid och hopp om en bättre framtid. Och allt är grundat i Guds kärlek (Joh 3:16).

FÖRDJUPNING:

Fred och försoning: Teologiska perspektiv
Fredskapande och mission: Internationella perspektiv

Bibeltexter: 2 Kor 5:17-20, Gal 3:26-29, Ef 1:3-14, Ef 2:11-22, Fil 2: 1-11, Kol 3:1-17

SAMTALSFRÅGOR

1. Vad tänker du att Bibeln menar med att Gud “stiftat fred” och “försonat allt med sig” genom korset?

2. Vad tror du Bibeln menar med att vi har “frid med Gud genom Jesus”? Har du upplevt det?

3. Hur tänker du om att mänskligheten i Bibeln beskrivs som Guds fiende utan Jesus?

4. På vilket sätt kan försoningen och korset ge oss uthållighet och hopp i en värld full av våld och lidande?

5. Vad gör dig rädd när du tänker på våld och krig? Vad ger dig hopp för framtiden?

6. Bibelfråga: Läs Ef 2:11-22. Samtala om vad det betyder att Jesus är “vår fred” och att han “rivit skiljemuren, fiendskapen” mellan judar och hedningar.

FREDEN BÖRJAR MED DIG OCH MIG

JESUS SÄNDER OSS MED FRID OCH HELIG ANDE

> *På kvällen samma dag, den första i veckan, satt lärjungarna bakom reglade dörrar av rädsla för judarna. Då kom Jesus och stod mitt ibland dem och sade till dem: »Frid åt er alla.« Sedan visade han dem sina händer och sin sida. Lärjungarna blev glada när de såg Herren. Jesus sade till dem igen: »Frid åt er alla. Som Fadern har sänt mig sänder jag er.« Sedan andades han på dem och sade: »Ta emot helig ande. Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden.« Joh 20:19-23*

Under sitt liv på jorden exemplifierade Jesus livet i fridsriket. Han inkluderade fattiga, sjuka, utstötta, kvinnor och barn i sin krets. Han talade med dem, lyssnade på dem, räknade med dem och botade dem. Ingen var för obetydlig eller för syndig för honom, istället förlät han dem deras synder, upprättade deras värdighet, helade deras inre och yttre och sände iväg dem med en fridshälsning (Luk 7:50, 8:48).

Jesus var sänd av Fadern att upprätta fridsriket på jorden och när han sände ut sina lärjungar så sänder han dem med samma uppdrag. Han hälsar dem med frid och ger dem den helige Ande. På samma sätt är vi sända att ge vidare hans frid och exemplifiera livet i hans rike genom våra ord och handlingar. Men vi är inte ensamma; vi gör det tillsammans som hans lärjungar och med den helige Andes hjälp (Joh 14:26-27).

FREDEN, KÄRLEKEN OCH HOPPET

> *Saliga är de som skapar frid, för de ska kallas Guds barn. Matt 5:9 (SvFB15)*

> *Men visheten från ovan är först och främst ren, dessutom fredlig, mild, följsam, full av barmhärtighet och goda frukter, opartisk och uppriktig. Rättfärdighetens frukt sås i frid och ges åt dem som skapar frid. Jak 3:17-18 (SvFB15)*

> *Ett nytt bud ger jag er: att ni skall älska varandra. Så som jag har älskat er skall också ni älska varandra. Alla skall förstå att ni är mina lärjungar om ni visar varandra kärlek.« Matt 13:34-35*

I Kristus skapas en ny gemenskap som överskrider alla sociala, nationella och religiösa gränser genom Guds kärlek och Andens utgjutande (Apg 2:1–47, Gal 3:26-29). Jesus säger att världen kommer att förstå att vi är hans lärjungar när vi älskar varandra. Det dubbla kärleksbudet är sammanfattningen av hela Bibelns budskap (Matt 22:34-40) och det vägleder oss att verka för fred – att skapa fred och frid i våra relationer och i våra samhällen.

Fred skapas:

- i hur vi behandlar varandra.
- i hur vi talar om ”vi och dom”.
- i hur vi betraktar och behandlar våra “fiender”.
- i hur vi står upp för de sårbara och utsatta.
- i hur vi tar ansvar för skapelsen.

Fred börjar i det lilla – men pekar mot något mycket större.

FÖRDJUPNING:

Fred och försoning: Teologiska perspektiv
Fredskapande och mission: Internationella perspektiv

Bibeltexter: Matt 5:43-48, 22:34-40, Luk 8:43-48, Joh 14:26-27, 15:11-17, Apg 2:1–47, Rom 8:28-39, Gal 3:26-29, Fil 4:4-7

SAMTALSFRÅGOR

1. Vad betyder det för dig att vara en fredsskapare? På vilket sätt kan du som ung bidra till en fredligare värld?

2. Hur skapas fiendebilder? Vilka fiendebilder möter ni i film, spel och media? Har du någon gång märkt att du själv blivit sedd som ”en fiende?” Hur kändes det?

3. Hur hänger kärlek och fred samman? Kan man älska Gud och människor och ändå bruka våld?

4. Hur hänger fred och rättvisa samman? Vad tänker du att det betyder att “visheten från ovan” är både “fredlig” och “opartisk” enligt Jak 3:17-18 (SvFB15)?

5. Har du egna erfarenheter av Andens hjälp när du behövt mer av fred och frid i ditt liv? Berätta!

6. Bibelfråga: Läs Luk 7:36-50. Vad säger den här berättelsen om de värderingar som präglar livet i Jesu fridsrike?

VÅLD OCH ICKE-VÅLD

VAD ÄR VÅLD?

> *Ni har hört att det blev sagt: Öga för öga och tand för tand. Men jag säger er: värj er inte mot det onda. Nej, om någon slår dig på högra kinden, så vänd också den andra mot honom. Om någon vill processa med dig för att få din skjorta, så ge honom din mantel också. Om någon vill tvinga dig att följa med en mil i hans tjänst, så gå två mil med honom. Ge åt den som ber dig, och vänd inte ryggen åt den som vill låna av dig. Matt 5:38-42*

Jesus verkade i en tid när det judiska folket var ockuperat av romarna. De romerska soldaterna behandlade undersåtarna föraktfullt och hade rätt att förödmjuka dem genom att bruka våld eller begära olika tjänster av dem, men bara inom vissa gränser. Genom att utmana dessa regler och istället göra motstånd mot ockupationen genom att behålla sin värdighet och handlingskraft lärde Jesus lärjungarna att bruka icke-våld i mötet med våld.

I forskning och fredsteologi beskrivs våld som ett isberg:

- Direkt våld – det synliga (krig, misshandel, hot)
- Strukturellt våld – orättvisa system (fattigdom, rasism, sexism)
- Kulturellt våld – idéer och normer som gör våld ”okej” (stereotyper, fiendebilder)

Ofta börjar krig under ytan, långt innan någon skjuter det första skottet. För att bygga fred räcker det inte med att avsluta det direkta våldet, man måste också förändra det strukturella och kulturella våldet under ytan.

Våld finns också i samhällen som inte är drabbade av krig. Det tar sig uttryck i relationer och kan handla om exempelvis psykiskt, fysiskt, sexuellt och ekonomiskt våld. Ofta grundas våld i orättfärdig maktutövning och ojämlika maktstrukturer i samhället, därför är rättvisa en central del av att skapa fred.

FREDEN, KÄRLEKEN OCH HOPPET

> *När de som var med Jesus såg vad som skulle hända sade de: »Herre, skall vi ta till våra svärd?« Och en av dem slog till mot översteprästens tjänare och högg av honom högra örat. Men då sade Jesus: »Nu räcker det.« Och han rörde vid mannens öra och läkte honom. Luk 22:49-53*
>
> *Jesus svarade: »Mitt rike hör inte till denna världen. Om mitt rike hörde till denna världen hade mina följeslagare kämpat för att jag inte skulle bli utlämnad åt judarna. Men nu är mitt rike av annat slag.« Joh 18:36*
>
> *Pilatus sade då: »Vägrar du att tala med mig? Vet du inte att jag har makt att frige dig och makt att korsfästa dig?« Jesus svarade: »Du skulle inte ha någon makt över mig om du inte hade fått den från ovan. Därför har den som överlämnade mig åt dig större skuld.« Joh 19:10-11*

Jesus levde i en extremt våldsam tid. Många hoppades att Messias skulle starta uppror, krossa fiender eller befria med våld. Men Jesus valde en annan väg:

- Han vägrade använda våld.
- Han stoppade sina lärjungar från att slåss.
- Han helade och upprättade dem som drabbats av våld.
- Han dog hellre än dödade.

Korset visar en Gud som tar våldet på sig själv, men inte skickar det vidare. I Jesu rike utövas inte makt med våld utan med kärlek och ödmjukhet. Hans rike är “av ett annat slag” (Joh 18:36). Det betyder inte att Jesus var svag. Även om Jesus lät sig fängslas betyder det inte att han var maktlös; vaktstyrkan vek undan för hans ord, han gav svar på tal eller teg i mötet med dem som anklagade honom och han gick in i döden väl medveten om att det var en del av Guds frälsningsplan för världen (Matt 26-27, Mark 14-15, Luk 22-23, Joh 18-19). Den enda gång som Jesus själv brukade våld var när han rensade templet för att markera Guds helighet och vikten av sann tillbedjan (Matt 21:12-17, Joh 2:13-16).

FÖRDJUPNING:

Våld och konflikt: Etiska och praktiska perspektiv
Vapenfri tjänst och värnplikt: Historiska perspektiv
Fredskapande och mission: Internationella perspektiv

Bibeltexter: Matt 21:12-17, Joh 2:13-16, Matt 26-27, Mark 14-15, Luk 22-23, Joh 18-19.

SAMTALSFRÅGOR

1. Vilka former av våld ser vi ofta – men tycker är ”normala”?
2. Hur kan skämt, språk eller media bidra till kulturellt våld?
3. Vilka strategier tänker du att man kan använda för att göra motstånd mot ondska utan att använda våld?
4. Varför tror du Jesus valde icke-våld, trots att han hade makt att slå tillbaka?
5. Är det svaghet – eller mod – att avstå från våld? Tycker du att det kan finnas tillfällen då våld är nödvändigt?
6. Bibelfråga: Läs och jämför Joh 2:13-22 och Joh 18:1-11, 19-24. Vad säger de här texterna om hur Jesus använde och bemötte våld?

LÄRJUNGASKAP OCH VÄRNPLIKT

RUSTADE FÖR MILITÄRT VÅLD?

> *Lid också du som en god Kristi Jesu soldat. Ingen soldat trasslar in sig i civila angelägenheter, han vill stå i tjänst hos den som har värvat honom. 2 Tim 2:3-4*

Den tidiga kyrkan följde länge en fredlig väg. Många kristna vägrade bära vapen, delta i krig eller svära lojalitet till det våldsamma romerska systemet och dess kejsare. De första kristna fick många gånger lida för evangeliet genom förföljelse och fängelsestraff. Det var ett uttryck för deras lojalitet mot evangeliet och Jesus; Paulus liknar det vid att vara en Kristi Jesu soldat

Senare i historien accepterade kyrkan oftare krig, ibland välsignades det till och med. Detta hängde ihop med att kristendomen blev statsreligion och makt och kyrka kopplades nära samman. Kyrkan blev en maktspelare som också utövade våld, tex. genom korstågen. Man hade då gått långt ifrån den vision om ett fredsrike som Bibeln beskriver.

Trots detta var det många troende som inte ville vara soldater, och på 1900-talet satt många frikyrkliga i Sverige i fängelse för att de vägrade göra värnplikt. De menade att Guds rike aldrig kan försvaras med vapen, att man inte kan döda sin medmänniska och samtidigt följa Jesus, leva efter kärleksbudet och vara fylld av Anden. Överheten är något bra så länge den följer kärlekens och godhetens principer, men när staten och dess lagar gick på tvärs med Guds rike ansåg de att samvetet och lärjungaskapet måste gå före staten.

> *Men Petrus och Johannes svarade dem: »Tänk efter själva om det är rätt inför Gud att lyda er mer än honom. Vi kan inte tiga med vad vi har sett och hört.« Apg 4:19-20*

Petrus och Johannes kände sig trängda och hotade av sitt folks regering, men de bad Gud om kraft att frimodigt fortsätta predika evangeliet. De hade missionsbefallningen som sin ledstjärna och såg det som en plikt att vittna om Jesus och verka i försoningens tjänst.

När vi läser denna berättelse idag väcker det frågor för oss att fundera på. Vad är idag vår kristna plikt mot det svenska folket? Och vilken är vår uppgift gentemot andra folk? På vilket sätt kan vi följa Jesus med våra liv och vilka praktiska konsekvenser får tron på Jesus för de val vi gör? Är det möjligt att skapa fred genom våld? Vittnar vi om Guds rike genom att göra militär värnplikt eller vittnar vi om Guds rike genom att inte göra det?

I vår kristna tro är efterföljelsen av Jesus knuten till vår personliga tro på honom i våra hjärtan. I hjärtat finns vårt samvete, och där hör vi Gud tala till oss genom sin Ande. Vi behöver be över, fundera på och fatta beslut i de här frågorna med en öppen ande och ett lyssnande hjärta. Till vår hjälp och vägledning har vi Bibelns texter, Jesu exempel, den helige Ande som verkar i oss och den kristna gemenskapen, församlingen.

ETT DUBBELT MEDBORGARSKAP

> *Det jag ofta har sagt er, det säger jag nu med tårar: många lever som fiender till Kristi kors. De kommer att sluta i fördärvet. De har buken till sin gud och sätter sin ära i det som är deras skam, dessa som bara tänker på det jordiska. Men vi har vårt medborgarskap i himlen, och därifrån väntar vi Herren Jesus Kristus som Frälsare. Fil 3:18-20*

I Sverige förväntas vi som medborgare göra värnplikt för att bidra till att försvara Sverige. För den som gör väpnad värnplikt innebär det också att vara beredd att använda våld, i händelse av krig även dödligt våld, mot fiender till landet. På det sättet upprätthålls vårt jordiska medborgarskap genom militärt våld eller hot om våld. Hur förhåller sig detta till vår identitet som medborgare i Guds rike? Vi tillhör himlen, men lever samtidigt på jorden. I kyrkans historia har det alltid funnits en spänning mellan att lyda världslig makt och att leva i efterföljelsen av Jesus.

FÖRDJUPNING:

Vapenfri tjänst och värnplikt: Historiska perspektiv
Våld och konflikt: Etiska och praktiska perspektiv

Bibeltexter: Matt 16:24-26, 22:15-22, 28:18-20, Apg 4:1-22, 5:17-42, 21:10-14, Rom 13:1-10, 2 Kor 5:14-5:20, Fil 1:12-30, 2 Tim 2:1-7

SAMTALSFRÅGOR

1. Visste du att kristna i Sverige suttit i fängelse för att de vägrat göra militär värnplikt? Hade du varit beredd att sitta i fängelse för din övertygelse?

2. Hur tänker du kring om kristna alltid bör lyda staten? Finns det gränser?

3. Är det möjligt att vara kristen och soldat? Hur tänker du kring det? Varför/varför inte?

4. Hur tänker du kring frågan om att göra värnplikt? Skulle du vilja göra det? Hur skulle det passa med din kristna tro?

5. Vad skulle det betyda om kyrkan tog sin roll som fredsskapare på större allvar?

6. Bibelfråga 1: Läs och jämför Matt 26:47-56 med Apg 10:34-48. Vad säger de här texterna om lärjungarnas förhållningssätt till våld och sina fiender. Vilken skillnad ser du i Petrus före och efter Pingstdagen?

Frågor & svar

Kortfattade svar på vanliga och ibland svåra frågor som kan komma upp i samtal med unga. Använda dem som stöd och fördjupning.

JESUS ANVÄNDE VÅLD MED EN PISKA I TEMPLET, HUR SKA VI TOLKA DET?

Jesus rensade templet två gånger. Han välte bord och drev ut försäljarna från templet. Hans upprördhet bottnade troligen i att detta var tänkt att vara hedningarnas böneplats. Men nu trängdes människor från de hedniska folken undan, eftersom böneplatsen hade utvecklats till en marknadsplats för offerdjur med mera (Matt 21:12–17; Mark 11:15–19; Luk 19:45–48).

Att Jesus gjorde en piska omtalas i Johannesevangeliet (Joh 2:15), som beskriver den första tempelrensningen. Jesu agerande kan här förstås som profetiskt. Det framstår inte i texten som att det handlade om att skada människor fysiskt. Piskan beskrivs som snabbt gjord av repstumpar och hade troligtvis ingen större skadepotential, framför allt i jämförelse med de piskor som användes av romarna vid straff.

Jesus verkade inte heller försöka starta ett våldsamt uppror. Sådana uppror förekom med jämna mellanrum i Jerusalem, och romarna var vana vid att slå ner dem snabbt och hårt. En romersk styrka på flera tusen soldater fanns i närheten för att övervaka tempelplatsen. Om Jesus hade startat något som uppfattades som våldsamt där, är det rimligt att anta att romarna hade ingripit. Det skedde inte. Slutsatsen blir att Jesu ”våld” handlade om en profetisk vrede.

VARFÖR SA JESUS ATT LÄRJUNGARNA SKULLE SKAFFA SIG SVÄRD, VITTNAR INTE DETTA OM ATT JESUS VILLE ATT DE SKULLE BEVÄPNA SIG?

(Luk 22:35-39) Det första man kan notera är att även om lärjungarna skulle ta med sig svärd till Getsemane så fick de instruktioner på plats om att inte använda dem. Så fort Petrus använde sitt svärd sa Jesus att han ska lägga bort det (Luk 22:51).

För det andra tog lärjungarna senare i apostlagärningarna aldrig med sig några svärd. De blev förföljda, satta i fängelse och led, men i Nya testamentet använde aldrig Jesu lärjungar några fysiska vapen för sitt försvar. I berättelsen som Stefanos som stenades (Apg 7) ser vi tydligt att det inte finns några tillrop som: ”Hämta svärden!”. I stället dog Stefanos under förbön för sina bödlar medan hans vänner och även Jesus i himlen, ”bara” såg på.

Men varför skulle de ha med sig svärd till Getsemane? De kunde inte besegra den romerska ockupationsmakten med två svärd, däremot hänvisar Lukas till ett profetord. Han blev räknad bland förbrytare (Luk 22:37; Jes 53:12). Med de medtagna svärden betecknades Jesus som statsfiende och korsfästes som en förbrytare. En annan aspekt kan vara att Jesus ville visa lärjungarna skillnaden mellan hans rike och den här världens rike och att det visar att det är oacceptabelt att bruka våld till och med i de mest trängda situationer.

PAULUS SKRIVER I ROMARBREVET 13 ATT VI SKA LYDA ÖVERHETEN. BETYDER DET ATT VI OCKSÅ MÅSTE LYDA STATENS KALLELSE TILL MILITÄRTJÄNST MED VAPEN?

I frikyrklig tradition har det funnits en stark betoning av att följa och tjäna överheten, men också en övertygelse om att statens makt har en gräns när dess krav står i konflikt med tron och samvetet.

Paulus skriver att vi ska underordna oss överheten, men betyder det att en kristen alltid måste lyda varje krav från staten? Om orden om att underordna sig överheten ska förstås som en ovillkorlig lydnadsplikt mot varje politisk ledare och varje statligt krav, så verkar det osannolikt. Inte minst med tanke på att Paulus skrev Romarbrevet under kejsar Neros regering och inte med vår moderna demokratiska stat som utgångspunkt.

Så vad händer när staten kräver något som strider mot Guds vilja? För att hitta svar på det kan vi se exempel både i Bibeln och i historien som visar att lydnaden mot Gud i vissa fall går före lydnaden mot mänskliga makthavare.

Det tydligaste exemplet från Bibeln är när apostlarna förbjöds att predika om Jesus av Stora rådet och svarade: ”Man måste lyda Gud mer än människor” (Apg 5:29; se även Apg 4:18–20).

Historien ger också exempel på vad som kan hända när kristna sätter lydnaden mot staten framför lydnaden mot Gud. Under Nazityskland stödde delar av den tyska protestantismen Hitler, medan andra kristna motsatte sig Hitlerregimens anspråk. Bekännelsekyrkan bildades som en motreaktion, som ett exempel på kristet motstånd mot nazismen. Samtidigt var det kristna motståndet mot nazismen begränsat, och många kyrkoledare valde att stötta regimen och kompromissa med den.

Frågan blir därför inte bara om vi ska lyda överheten, utan också var gränsen går för överhetens anspråk. Kan staten kräva att en kristen handlar på ett sätt som går emot hans eller hennes övertygelse om vad det innebär att följa Jesus?

I Sverige finns för sammanhanget ett konkret exempel på hur samhället har hanterat sådana samvetsfrågor. Den som har en allvarlig personlig övertygelse mot att använda vapen mot andra kan enligt lagen om totalförsvarsplikt ansöka om rätt att vara vapenfri. Det innebär att personen fortfarande omfattas av totalförsvarsplikten, men kan fullgöra sin tjänst utan att använda vapen (Lag 1994:1809 om totalförsvarsplikt, 3 kap. 16–17 §§).

VAD MENAR JESUS MED ”ATT VÄNDA ANDRA KINDEN TILL” OCH LIKNANDE UPPMANINGAR I MATT 5:38–48?

I Bergspredikan talar Jesus om ett motstånd utan våld. Han säger: ”Om någon slår dig på högra kinden, vänd då också andra kinden mot honom” (Matt 5:39). Jesus talar här om hur vi kan möta förnedring och förtryck utan att svara med mer våld. Att vända andra kinden till kan därför förstås som ett sätt att göra motstånd utan att hämnas och på så sätt motverka en våldsspiral där våld föder nytt våld.

I den kultur Jesus levde i kunde ett slag med baksidan av handen (ofta på just högra kinden) vara ett sätt för en person med högre status att förnedra någon med lägre status. Att vända den andra kinden till innebar då att den utsatte inte bara underordnade sig förnedringen. Han eller hon stod modigt kvar och mötte den andre utan att själv använda våld. På så sätt vändes situationen och den som blivit slagen framstod som en värdig motståndare, till skam för den som utdelat slaget.

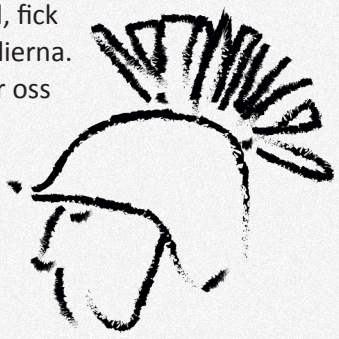
På samma sätt är det med den som processar för att få någons skjorta i Matt 5:40. Att ta kläder som pant för en skuld var möjligt, men lagen satte gränser för hur långt det fick gå (2 Mos 22:25). När Jesus säger: ”Ge honom din mantel också”, är det en radikalt generös uppmaning att ge mer än vad den andre har rätt att kräva. Jesus vänder på situationen inför dem som lyssnade till honom och synliggör den andres agerande som orimligt och obarmhärtigt. På så sätt hamnar skammen hos den som förtrycker.

I den tredje liknelsen finns en liknande tanke (Matt 5:41). Romerska soldater kunde kräva att människor i det ockuperade området bar deras packning en mil. Jesus säger: ”Och om någon tvingar dig att gå en mil, gå då två mil med honom.” Att gå en extra mil var ett oväntat sätt att göra motstånd mot förtrycket. Den som tvingades bära tog själv initiativet och gick längre än vad soldaten hade rätt att kräva. På så sätt vändes situationen och förtryckarens agerande synliggjordes på ett sätt som i sammanhanget kunde uppfattas som genant för förtryckaren.

De här liknelserna visar hur Jesus uppmanar oss att göra motstånd mot förtryck utan att själva ta till våld eller hämnd. På så sätt kan vi visa på det annorlunda sätt som Guds rike fungerar och uppenbara något av vem Gud är.

NÄR JOHANNES DÖPAREN OCH JESUS MÖTTE SOLDATER UPPMANADE DE ALDRIG DEM ATT SLUTA VARA I TJÄNST SOM SOLDATER, VISAR INTE DET ATT JESUS OCH JOHANNES STÖDDE SOLDATYRKET?

(Matt 8:5, Luk 3:14; 7:2) Det är värt att först notera vilka soldater som aldrig blev tillsagda av Jesus och Johannes att de måste lägga ner vapen. Det var förvånansvärt nog romerska soldater, deras folks fiender. Så fort Jesu egna lärjungar ville bruka våld, fick de där emot inte göra det och det är en konsekvent hållning genom hela evangelierna. Att Jesus och Petrus dessutom gärna besökte och hjälpte romerska soldater visar oss att Gud alltid älskar alla människor, även när vi inte gör det som är rätt.

HUR SKA VI FÖRSTÅ KRIGEN UNDER GAMLA TESTAMENTETS TID NÄR GUDS FOLK STRED OCH TILL OCH MED GUD BEORDRADE KRIG?

Hur vi läser Bibeln har stor betydelse. Som kristna läser vi Gamla testamentet i ljuset av Jesus och Nya testamentet. Genom Jesus förändras vårt förhållande till bland annat lagen, templet, offrandet och Guds dom. Därför behöver vi läsa texterna om krig och våld i Gamla testamentet utifrån hela Bibelns berättelse och framför allt i ljuset av Guds frälsningsplan genom Jesus.

Ett sätt att förstå en del av krigen i Gamla testamentet är som Guds domar. Gud använde Israel som ett redskap för att döma andra folk. Det skiljer sig från vår roll idag. Jesus har tagit alla människors dom på sig, och vi som kristna är därför inte kallade att vara domare eller redskap för Guds dom (Joh 1:14–17).

En annan observation är att flera av de mest framgångsrika militära segrarna i Gamla testamentet ägde rum när Israel inte gjorde någonting. När Egyptens armé besegrades skedde det genom att armén dränktes i Röda havet, medan Israel stod bredvid. ”Herren ska strida för er, och ni ska vara stilla” (2 Mos 14:14). På samma sätt när Gideon ledde 300 man att lyfta facklor och ropa mot fienden. Då dödade Gideons motståndare varandra och Israel utan att bruka svärd. Det finns flera sådana här exempel i GT.

NÄR BÖRJADE KRISTNA VARA SOLDATER OCH NÄR FICK DE DELTA I KRIG?

Det har nog aldrig funnits ett förbud mot att kristna anlitas som soldater. Soldater på Jesu och Johannes tid hade många olika sorters plikter och det var inte alltid nödvändigt för dem att vara i krigstjänst.

När soldater exempelvis kom till Johannes döparen (Luk 3:14) uppmanade han dem inte att lämna sin tjänst, utan förmanade dem att inte använda sin makt för att pressa eller anklaga människor och att vara nöjda med sin lön. Kanske hade Johannes hållit en annan predikan för dem om det hade handlat om soldater i krig? Mycket talar för att dessa soldaters uppgift var att jämföra med ordningspolisers.

Kristna soldater finns omtalade i skrifter från 200-talet, men det var först på 300-talet och efter att Kejsare Konstantin infört kristendom som religion i Romarriket som teologer accepterade att kristna fick vara stridande soldater och delta i krig. Före 300-talet uttryckte flera kyrkofäder en tydlig tveksamhet eller ett direkt motstånd mot att kristna skulle delta i krig.

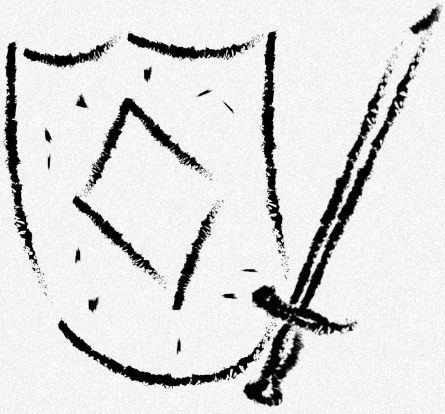
ÄR DET SKILLNAD MELLAN ATT VARA POLIS OCH ATT VARA MILITÄR?

Det finns stora skillnader mellan det polisiära och det militära. En polis och en militär tränas och fullföljer sina uppdrag på helt olika sätt. Militärer lär sig att man inte skjuter på människor utan på mål, de eliminerar fiender och om oskyldiga dödas kallas det för ”indirekta skador”. Man avhumaniserar alltså sina motståndare och soldater tränas i att ha parallella moraliska system, det vill säga att de tänker att det finns en moral som gäller då man är i krigstjänst och en annan (vanlig) i livet för övrigt. Sedan vet vi av erfarenhet att hur mycket man än hävdar respekt för olika sorters krigslagar, blir krigen alltid mer eller mindre laglösa.

En polis tränas och jobbar på ett helt annat sätt. De kriminella avhumaniseras inte och är inte fiender utan medmänniskor som måste lagföras för sina brott. Polisen använder dödligt våld bara som en absolut sista utväg och måste redovisa varje skott de skjutit med sitt tjänstevapen. De utför sin uppgift på en lagstadgad grund och får aldrig ställa sig över lagen. En polis som kör för fort eller begår ett mord ställs inför rätta och döms på samma lagliga grund som alla andra. I vissa länder finns dock korruption och kriminalitet inom polisväsendet och om man som kristen vill vara polis bör man se till att det sker på en god laglig grund i en rättssäker stat där inte poliser trumfar rättsstatens förordningar.

HUR SKA MAN TOLKA PAULUS OCH NYA TESTAMENTETS MILITÄRA HÄNVISNINGAR?

Eftersom varken Jesus, Paulus eller kyrkan agerade med militärt våld, är det rimligt att tolka de militära hänvisningarna som bildliga. Tydligast blir detta med Paulus ord: ”Vi kämpar inte mot kött och blod, utan mot furstarna, mot makterna, mot världshärskarna här i mörkret och mot ondskans andemakter i himlarymderna. Ta därför på er hela Guds vapenrustning …” (Ef 6:12-13). Det är inte Israels, Romarrikets eller Sveriges vapenutrustning, utan Guds och kampen är inte mot ryssen eller tysken utan vår strid är för evangelium. I samma text skriver Paulus: ”Bär som skor på era fötter den beredskap som fridens evangelium ger (Ef 6:15) och Guds soldatsko har alltså inte riktningen och beredskapen att springa mot våra fiender för att döda dem utan handlar om att vara redo att skapa fred och gå Guds ärenden. Att vara en ”god Kristi Jesu soldat” (2 Tim 2:3) handlar inte om att tillfoga andra lidande eller besegra andra människor med vapen utan att kunna, som Kristus, uthärda svåra lidanden. Ett samfund där man verkligen förstått detta är Frälsningsarmén som med sin uniformerade kyrka tagit sig an människor i misär, fattigdom och alkoholberoende och ”krigar” med beundransvärd tapperhet för deras själars frälsning.

Fyra fördjupande artiklar

Som hjälp för samtalsledaren finns fyra fördjupande artiklar på olika teman som är bra att läsa innan samtalsmaterialet används med ungdomar.

FRED OCH FÖRSONING: TEOLOGISKA PERSPEKTIV

MARTINA BJÖRKANDER

Martina Björkander, docent i praktisk teologi (Åbo Akademi), teol.dr. i global kristendom med inter-religiösa relationer (Lunds Universitet), lektor vid ALT, Akademi för Ledarskap och Teologi.

INLEDNING

Fred och försoning är centrala begrepp i den kristna tron och genomgående teman i Bibeln. Det här beror på att de har med den stora berättelsen att göra; Guds frälsningsplan för världen genom Jesus Kristus. Därför kommer den här texten att fokusera på just denna berättelse och peka på de stora linjerna och de mest centrala bibelorden. Det finns många fler aspekter och många fler texter som skulle kunna lyftas men förhoppningen är att detta ger tillräcklig vägledning för fortsatta egna studier.

När vi talar om fred och försoning är det viktigt att tänka på dessa teman på flera plan samtidigt. Precis som frälsningen har med hela livet att göra och rymmer många dimensioner, så rymmer även frågan om fred och försoning många dimensioner. Den har att göra med den stora kosmiska berättelsen om skapelse, synd, försoning och upprättelse men landar också i den egna personliga berättelsen om att leva med Jesus här och nu. Den har att göra med församlingens identitet och kyrkans unika uppdrag i världen, men berör också samhälle och etik i bred bemärkelse. Inte minst har frågan om fred och försoning att göra med vem Gud är, vem människan är i relation till honom och hur hon bör leva. Med teologins språk kan vi säga att fred och försoning berör alla läromässiga dimensioner av kristen tro; gudsbilden, Jesustron (Kristologin), Anden (pneumatologin), skapelseläran, människosynen, frälsningsläran (soteriologin), församlingssynen (ecklesiologin), missionen, etiken, och läran om den sista tiden (eskatologin).

Det är också viktigt att säga att tron i våra pingstkarismatiska och väckelsekristna sammanhang alltid är levd. Att tro på Jesus är att ha en levande relation med honom genom den helige Ande; att varje dag leva i överlåtelse, lärjungaskap och tillbedjan. En pentekostal teologi handlar inte bara om de läromässiga dimensionerna utan lika mycket om de känslomässiga och de praktiska aspekterna av att tro på Jesus och tillhöra honom. Teologin och spiritualiteten (andligheten) hänger nära samman; lära och liv, tanke och känsla, ord

och handling. På samma sätt har en pentekostal fredsteologi med hela livet att göra; vad vi tror och tänker, men också hur vi känner och agerar, enskilt och tillsammans. När Anden får göra sitt verk i oss så förvandlas vi på djupet, vi helgas till att bli mer lika Jesus, fördjupas i kärlek och får kraft att bli en motpol till våld, förtryck och orättvisor i den här världen. Vi blir bärare av fredens evangelium i ord och handling.

DEN STORA BERÄTTELSEN

I Bibeln berättas att Gud från början skapade världen i harmoni. Men när relationerna bryts i det som vi brukar kalla 'syndafallet', kom konflikt, rädsla, maktkamp och våld in i världen. Gud lovar då att en gång ställa allt till rätta och befria världen från syndens och dödens makt.

Jesus sändes till världen som Messias, den efterlängtade Fredsfursten. Om honom profeterade Jesaja:

> *Ty ett barn har fötts,*
>
> *en son är oss given.*
>
> *Väldet är lagt på hans axlar,*
>
> *och detta är hans namn:*
>
> *Allvis härskare,*
>
> *Gudomlig hjälte,*
>
> *Evig fader,*
>
> *Fredsfurste. (Jes 9:6)*

Jesus kommer för att återställa freden – inte bara i framtiden, utan redan nu. Hans rike beskrivs som ett fridsrike som har börjat spira och växa, men ännu inte är färdigt. En dag i framtiden när Jesus återvänder till jorden, då ska allt fullkomnas och hans rätt och rättfärdighet, hans fred och frid regera fullt ut. Jesaja talar om ett rike där vapen ska smidas om till plogbillar, vargar och lamm vila tillsammans; ett rike där rättvisa och rättfärdighet ska råda istället för krig och förtryck, och fredens välsignelser blir utan gräns (Jes 2:1-5, 9:2-7, 11:1-10). Detta är den stora visionen, hoppet om en värld där Guds frid råder, där allt blir som det var tänkt från början. Det är detta fridsrike som vi blir en del av när vi tar emot Jesus. Budskapet om det riket är ett fredens evangelium.

SHALOM

I både Nya och Gamla testamentet fungerar begreppet frid/fred som ett samlande uttryck för vad Guds frälsning innebär för människan. Guds rike kallas för ett fridsrike, det nya förbundet för ett fredsförbund och vår herre Jesus för Fridsfursten. Vad innebär då frid i biblisk bemärkelse? Ja, först kan vi konstatera att ordet frid har en mycket rikare och bredare innebörd i Bibeln än vad vårt svenska ord återger. Till exempel används i svenskan olika ord för ’frid’ (inre, personlig) och ’fred’ (yttre, samhällelig) medan Bibelns begrepp innefattar båda dessa betydelser och mer därtill.

Hebreiskans ord *shalom* ligger till grund för den bibliska innebörden. *Shalom* betyder från början hälsa, men kan också betyda välgång, välfärd, välstånd, lycka, lugn, trygghet, ro, harmoni, fred, med mera. Ordet kom att bli en sammanfattning av allt vad Guds frälsning innebär för folket och individen. Frid handlar då i första hand om att leva i ett rätt förhållande till Gud; att inte leva i fiendskap utan i fred med Gud och därmed få del av alla fredens positiva fördelar: välstånd, hälsa, harmoni, trygghet och inre frid.

Psalm 85:9-14 ger oss en bild av vad *shalom* innebär:

> *Herren förkunnar välgång för sitt folk och sina trogna och för de redbara*
>
> *De som fruktar honom har nära till hans hjälp, hans härlighet bor i vårt land.*
>
> *Godhet och trofasthet möts, fred och rättvisa omfamnar varandra.*
>
> *Trofasthet spirar ur jorden, rättvisa blickar ner från himlen.*
>
> *Herren själv ger allt gott, vårt land ger sin gröda.*
>
> *Rättvisa går framför honom, fred och välgång i hans spår.*

Vi känner igen det också från den gammaltestamentliga välsignelsen där fred är en viktig del av vad det innebär att få leva i Guds närhet och nåd:

> *Herren välsignar dig och beskyddar dig.*
>
> *Herren låter sitt ansikte lysa mot dig och visar dig nåd.*
>
> *Herren vänder sitt ansikte till dig och ger dig sin fred. (4 Mos 6:24-26)*

I det gamla förbundet handlar fred/frid om att följa Guds bud, att hålla sig till förbundet. Konkret skulle *shalom* gestaltas i det judiska samhället under det femtionde året (nådens år, jubelåret), genom att slavar sattes fria, åkrar fick vila och mark återlämnades till de

ursprungliga ägarna. Under det året skulle folket uppleva Guds välsignelse och trofasthet på ett särskilt sätt (3 Mos 25).

I det nya förbundet vidgas förståelsen av *shalom* till att handla om relationen med fridsfursten Jesus och det tillstånd av frid som den människa får leva i som har tagit emot Honom som sin herre. Guds rike är ett fridsrike som regeras av en fridskonung, ett rike där brustna relationer kan upprättas och helas på alla plan. När Jesus ger sin programförklaring i Nasarets synagoga så gör han det med hänvisning just till jubelåret:

> *Herrens ande är över mig, ty han har smort mig till att frambära ett glädjebud till de fattiga. Han har sänt mig att förkunna befrielse för de fångna och syn för de blinda, att ge de förtryckta frihet och förkunna ett nådens år från Herren. (Luk 4:18-19)*

Fred är alltså inte bara motsatsen till krig, utan ett sätt att leva – i relation till Gud, andra människor, oss själva och skapelsen. Att verka för fred, för *shalom*, är därför att arbeta tillsammans med Gud för att hans syften med världen ska förverkligas genom Jesus, Fridsfursten.

SKAPELSEN

För att fullt ut förstå Guds stora frälsningsplan så behöver vi backa tillbaka ända till början. Till begynnelsen, skapelsen. Skapelsen är själva grundförutsättningen för all kristen tro och teologi. Där börjar mänsklighetens historia och där hittar vi ursprunget till all vår förståelse av det Gud sedan väljer att göra genom historiens gång.

”I begynnelsen skapade Gud himmel och jord” (1 Mos 1:1). Bibeln inleds med berättelsen om hur Gud väljer att skapa en värld så fantastisk och unik att ingen ännu helt kunnat utforska hur den är konstruerad. Sist i sitt skaparverk ställer han en varelse som är helt ensam i sitt slag, som är lik honom och som ska förvalta skapelsen å hans vägnar: ”Vi skall göra människor som är vår avbild, lika oss. De skall härska över havets fiskar, himlens fåglar, boskapen, alla vilda djur och alla kräldjur som finns på jorden.” 1 Mos 1:26.

Denna varelse ställs genast i relation till Skaparen, men också i relation till sig själv och till skapelsen. Hon skapas som man och kvinna, till att vara en relationsvarelse. Precis som Gud i sin egen rikedom och härlighet är en levande relation; treenig till sitt väsen och fullkomlig kärlek, skapas människan att på ett liknande sätt leva i relation, som man och kvinna.

Gud skapade människan till sin avbild,

Till Guds avbild skapade han henne.

Som man och kvinna skapade han dem (1 Mos 1:27)

I hebreiskt språkbruk använder man sig av något som kallas parallellism för att ange likhet och kontinuitet. Här ser vi hur tre satser ställs bredvid varandra där de två första i princip säger samma sak och den tredje utvidgar förståelsen av de första genom att förklara att man och kvinna tillsammans är denna Guds avbild. I relationen mellan man och kvinna återspeglas Guds väsen, hans natur.

Från början är denna man-kvinna/människa-människa relation en total enhet, fullkomlig ömsesidighet och paradiset en tillvaro av harmoni, av fred. Där lever Gud och människa i harmoni, där lever människa och människa i harmoni. Inget hotar deras liv, inget hotar denna fred.

SKAPELSEN SOM FÖLL

Guds ursprungliga plan för skapelsen och för mänskligheten var ett liv i rätta, sanna och hela relationer. I Bibelns två första kapitel ser vi ingen antydan till konflikt vare sig gentemot den övriga skapelsen, mellan människor eller i förhållande till Gud. Alla människans relationer på alla plan kännetecknas av helhet och harmoni, av *shalom*.

När vi kommer in i kapitel tre av Första Mosebok möter vi för första gången en konflikt, en relationsstörning i berättelsen. Ormen kommer in och spelar på kvinnans okunskap, spelar ut henne mot mannen och mot Gud. Ormen presenterar en helt ny tanke, ett helt nytt förhållningssätt i en värld som tidigare bestått av fred och enhet – han ställer kvinnan i motsats till Gud och mannen.

Kvinnan går på tricket, mannen är med på tåget och plötsligt går allt sönder. Plötsligt talar inte längre människan i vi-form utan i jag-form: mänskligheten tudelas. Plötsligt vill hon inte längre vara naken inför sig själv. Plötsligt vill hon inte vara i närheten av Gud. Plötsligt känns världen skrämmande för henne som tidigare levt i trygghet.

Syndafallet blir för mänskligheten det avgörande steget bort från Guds originalplan, från Guds *shalom*, från hans paradis i frid, trygghet och harmoni. Det blir steget från hela och fullkomliga relationer in i brustna relationer, ofrid, otrygghet, konflikt, rädsla, hat och kamp. Inget är mera sig likt. Den värld Gud skapat krackelerar. De relationer som var tänkta att ge lycka och frihet skapar brustenhet och bundenhet. Redan i Bibelns tredje kapitel ser vi hur Gud talar om de konsekvenser som nu kommer att gälla för människan; relationen mellan

kvinna och man ska kännetecknas av makt, relationen till skapelsen ska kännetecknas av möda, relationen till kroppen av smärta och relationen till Gud av förvisning (1 Mos 3). Ingenting är längre som det var tänkt.

Syndafallet leder till förödande konsekvenser för hela mänskligheten. ”Genom en enda människa kom synden in i världen, och genom synden döden, och så nådde döden alla människor därför att de alla syndade.” (Rom 5:12). Det är som att människan förlorat förmågan att välja det rätta, att hennes liv nu styrs av en trasig kompass.

SYND SOM BRUSTNA RELATIONER

Utifrån denna förståelse av skapelsen som ett harmoniskt tillstånd av rätta och hela relationer kan vi se på synden som i första hand brustna relationer. Relationen till Gud blir genom synden en relation av fiendskap. Människan under synden är fiende till Gud, lever i rebelliskhet, uppror gentemot honom. Hon samarbetar inte med Gud och kan det inte heller, i stället motverkar hon honom och hans syften. Bibeln beskriver hur människosläktet efter syndafallet alltför ofta vänder sig ifrån Guds tanke och Guds vilja. Till och med Israels folk som har tillgång till lagen och profeterna, som vet vem Gud är och vad han vill, väljer ändå att göra uppror mot honom, att följa andra ”gudar” och att bryta förbundet. Även om människan har kvar sin gudslängtan och ibland verkligen lever i trohet mot Gud, så är det som att hon aldrig riktigt förmår att vara helhjärtad. Relationen till Gud kännetecknas av ambivalens, fiendskap och uppror.

I Bibeln beskrivs också hur relationen mellan människor förstörs efter syndafallet. Människor börjar utnyttja och förakta varandra, de hatar varandra och hamnar i ständiga konflikter. Orättvisor och förtryck uppstår mellan man och kvinna, mellan fattiga och rika, mellan olika folkslag och olika stammar. Harmonin både mellan individer och folk är borta, i stället kännetecknas mänskliga relationer alltför ofta av hat, intriger, maktkamp, orättvisor och självviskhet. Människosläktet tycks ha mist förmågan att leva i enhet och jämlikhet, i stället roffar var och en åt sig för egen räkning och utnyttjar andra. Människans tillvaro blir brusten, tvetydig och osäker. Där finns kärlek, fred, engagemang och värme men aldrig ensamt. Också de vackra och ärliga relationerna tenderar att innehålla ett mått av egoism och distans. Även i samhällen och relationer där en relativ frid råder, dyker plötsligt konflikter och hat upp. Mänskliga relationer kännetecknas i en syndig värld av kamp och brustenhet, av orättvisor och förtryck, av distans och tvetydighet.

Också människans relation till sig själv påverkas av syndafallet. Hon förmår inte längre leva med sig själv i frid utan börjar förakta sig själv. Människans respekt för sitt eget liv och sin egen värdighet försvinner helt eller delvis. På samma gång växer hennes självviskhet och hon börjar tro för mycket om sig själv, sätter sig själv före både Gud och människor. Dubbelheten

gör sig påmind även här. Också de goda och ödmjuka människorna kämpar med en brusten självbild eller ett pockande ego. Självviskhet och självförakt kännetecknar alltför ofta människans relation till sig själv.

Till sist påverkas även människans relation till naturen så att hon efter syndafallet inte längre lever som en omtänksam förvaltare av skapelsen utan som en grym despot. Hon utnyttjar inte sällan naturen och djuren för egen räkning utan att bry sig om deras väl, hon förbrukar jordens resurser i stället för att bruka jorden på ett hållbart sätt. Hennes egen kropp bryts ner av sjukdom och ohälsa, precis som jordens välstånd sakta förstörs under människans hårda behandling. Men också i relation till skapelsen finns tvetydighet. Även när människan försöker behandla skapelsen rättfärdigt tenderar sammanhangen att bli komplexa och de rätta valen allt annat än självklara. Även om människan för en tid lever i kroppslig hälsa kan förhållandena snabbt förändras och sjukdom och död drabba när som helst. Relationen till skapelsen kännetecknas av gradvis nedbrytning, ohälsa och förbrukning.

GUDS PLAN FÖR ATT ÅTERSTÄLLA OCH FULLBORDA

Den Gud som själv är treeing kärlek kan inte se på när hans skapelse går under i brustna relationer, han väljer att sätta en räddningsplan i verket. Hans plan är att återställa och fullborda det han en gång tänkt, så att det som förstörts av disharmoni, brustenhet och kamp skall återföras till helhet och frid. *Shalom* skall åter komma människorna till del: Guds folk skall åter få uppleva den frid som finns i en rätt relation till honom; den fred och välgång som finns i ett liv med honom.

På flera ställen i Gamla testamentet ser vi hur Gud lovar att ett fridsrike ska bryta fram för att upprätta och återställa det Gud en gång skapat. Jesaja bok innehåller många profetior om Messias som ska komma med rättfärdighet och rättvisa, frid och fred (bland annat Jesaja kapitel 2, 9, 11). Genom honom ska ett nytt förbund upprättas, ett fredsförbund. Jesaja 54 bygger på bilden av Guds folk som Guds hustru och Gud som den älskande maken. Guds folk är hustrun som lämnat sin make för andra män (gudar) och övergivits av honom. Gud beskriver sin sorg över sitt folks bortvändhet och deras förfelade relation genom denna bild. Men fokus i texten ligger inte på det som gått fel utan på Guds längtan efter att ställa allt till rätta igen, att upprätta relationen på nytt. Texten blir en beskrivning av det nya förbundet, den nya relationen mellan Gud och hans folk, det nya fridsriket.

> *Ett kort ögonblick övergav jag dig men i stor kärlek tar jag dig åter. Jag dolde mitt ansikte för dig, i häftig vrede ett ögonblick, men evigt trofast visar jag dig nu min kärlek, säger din befriare Herren. … Om än bergen rubbas och höjderna vacklar skall min trohet mot dig inte rubbas och mitt fredsförbund inte vackla, säger han som älskar dig, Herren. (Jes 54:7, 10)*

Och så beskrivs i texten jublet hos Guds folk när han tar dem tillbaka, och den härlighet och rikedom som ska finnas i detta fredsförbund. Även i Hesekiel beskrivs det fredsförbund som Gud ska sluta med sitt folk och vilken lycka, välgång, trygghet, frihet och välsignelse det ska innebära för dem, men framförallt hur relationen till honom upprättas: ”Så skall jag vara deras Gud och de skall vara mitt folk” (Hes 37:23, 27). Även Jeremia profeterar om ett nytt förbund genom Messias, ett evigt förbund som låter folket leva i trygghet. Ett liv som präglas av läkedom, förlåtelse, glädje och rättfärdighet (Jer 33).

Guds löften om frälsning innehåller löften om frid, fred, förlåtelse och frihet. Det är som om Gud säger till människan (med ord lånade från Lejonkungen): ”You are more than what you´ve become” (du är mer än vad du blivit). Och så tar han oss vid handen och gör oss till dem vi verkligen är, dem vi var tänkta att vara. Hans plan är oändligt stor. Han kommer inte med förakt och förebråelser, han kommer med löfte om att vi ska få bli de vi verkligen är.

JESUS KRISTUS: FRIDSFURSTE OCH FREDSSTIFTARE

Centrum i Guds löfte till världen är Messias, Fridsfursten, Jesus. Jesus är svaret på människans längtan efter harmoni, helhet, hälsa och hopp. Han är den som sammanfattar alla Guds löften och allt vad fridsriket innebär. Han är den som för fridsriket till oss och den som regerar i detta rike. Guds rike är hans rike, det rike där han är Herre. Guds rike är Kristi aktiva herravälde i oss och i världen. Guds rike går fram där Kristus blir Herre, där Kristi frid får råda. Gamla testamentet beskriver honom som Fridsfursten och i Nya testamentet möter vi honom som den som förmedlar frid till människor och ställer dem i rätt relation till Gud. Precis som vi såg tidigare, ger Jesaja oss löftet om ett barn som ska födas som ska kallas “Fredsfurste” och på vars axlar herraväldet vilar, genom hans kungavälde ska ett evigt rike bryta in där fredens välsignelser inte har någon gräns (Jes 9:2-7). Jesaja 11:1-9 beskriver på samma sätt Messias rike som ett rike av fred, rättvisa och upprättelse. Och Sakarja betonar att han är en som förkunnar fred för folken och grundar ett rike som når till världens ände:

Ropa ut din glädje, dotter Sion,
jubla, dotter Jerusalem!
Se, din konung kommer till dig.
Rättfärdig är han, seger är honom given.
I ringhet kommer han, ridande på en åsna,
på en ung åsnehingst.
Jag skall förinta alla stridsvagnar i Efraim,
alla hästar i Jerusalem.
Krigets vapen skall förintas.
Han skall förkunna fred för folken,
och hans välde skall nå från hav till hav,
från floden till världens ände. (Sakarja 9:9-10)

I Matt 21:1-11 citeras just denna text när Jesus rider in i Jerusalem. Även vid många andra tillfällen citeras i evangelierna profettexterna för att visa på att Jesus är den efterlängtade Messias men att han är en annan slags kung än vad folket föreställt sig. Han kommer ödmjuk och ridande på en åsna och istället för att vinna seger med vapen så gör han det genom att lägga ner sitt liv.

Genom hela Jesu liv återkommer freden som ett tema. I samband med Jesu födelse möts vi av änglarnas sång: ”Ära i höjden åt Gud och på jorden fred åt dem han har utvalt” (Luk 2:14). Och i slutet av hans liv, när Jesus rider in i Jerusalem, ropar lärjungarna: ”Fred i himlen och ära i höjden” (Luk 19:38). Han är den som kommer med himlens fred ner till jorden. Också i mötet med enskilda människor är Jesus den som kommer med frid. Till synderskan i Simons hus likväl som till kvinnan med blödningar säger Jesus: ”Gå i frid!” (Luk 7:50, 8:48). Han ger dem förlåtelse, hälsa och upprättelse i dessa enkla ord. Gå i den frid och frihet som mitt rike är för dig, den frid som jag är och som nu är din.

När Jesus ska lämna sina lärjungar är frid vad han lämnar efter sig. När han sänder ut dem så skickar han med dem frid: ”Frid lämnar jag kvar åt er, min frid ger jag er.” (Joh 14:27). Han, som är Fridens Furste lämnar friden, helheten, tryggheten, välgången, freden och lyckan efter sig. Han har fört dem in i sitt fridsrike, in i Guds frälsning, in i Guds *shalom*, och han kallar dem att stanna kvar i den friden, i det riket.

Genom Jesus Kristus kommer Guds frid människor till del på nytt. Genom Jesus upprättas brustna relationer och människan tas åter in i *shalom*, in i Guds frid på alla livets områden.

Inte så att alla problem och konflikter, alla brustna relationer, all självviskhet och allt uppror plötsligt är utraderat, men en ny kraft har börjat verka i den pånyttfödda människan. Plötsligt har hon tillgång till en genomgripande förändring. Plötsligt kan Guds liv börja genomsyra henne. Gradvis flödar Jesu liv in i alla aspekter av hennes liv och hon påverkas på alla plan av Guds *shalom*, hans frid. Och allt grundas i Jesu försoning.

KORSET I CENTRUM

När Jesus dör på korset så försonar han hela världen med sig. Han som är evig och fanns före allt, han som är Guds älskade son, väljer att ge sitt eget liv för att övervinna döden och försona allt med sig. Genom korset stiftar Gud fred; mellan sig själv och människan, mellan människa och människa och mellan människan och skapelsen. Därmed kan vi få förlåtelse för våra synder och ett evigt liv. Kolosserbrevet säger:

> *Han har räddat oss ur mörkrets välde och fört oss in i sin älskade sons rike, och genom Sonen har vi friköpts och fått förlåtelse för våra synder. Han är den osynlige Gudens avbild, den förstfödde i hela skapelsen, ty i honom skapades allt i himlen och på jorden, synligt och osynligt, troner och herravälden, härskare och makter; allt är skapat genom honom och till honom. Han finns före allting, och allting hålls samman i honom. Och han är huvudet för kroppen, för kyrkan, han som är begynnelsen, förstfödd från de döda till att överallt vara den främste, ty Gud beslöt att låta all fullhet bo i honom och att genom hans blod på korset stifta fred och försona allt med sig genom honom och till honom, allt på jorden och allt i himlen. (Kol 1:13-20)*

I Bibeln beskrivs ibland mänskligheten som Guds fiende, i betydelsen att den vänt sig ifrån honom genom synden. Samma uttryck kan också användas om hedningarna (dvs. de som inte tillhör det judiska folket och inte följer lagen). Livet som Guds fiende är ett liv utan hopp. Men trots fiendskapen gav Gud inte upp, istället visade han sin kärlek genom att Jesus dog för oss medan vi ännu var syndare. Jesus och korset erbjuder en väg till försoning och helade relationer, till liv, frid och hopp om en bättre framtid. Och allt är grundat i Guds självutgivande kärlek (Joh 3:16, Fil 2:1-11).

Korset visar en Gud som tar våldet på sig själv, men inte skickar det vidare. I Jesu rike utövas inte makt med våld utan med kärlek och ödmjukhet. Hans rike är “av ett annat slag”

(Joh 18:36). Det betyder inte att Jesus var svag. Även om Jesus lät sig fängslas betyder det inte att han var maktlös; vaktstyrkan vek undan för hans ord, han gav svar på tal eller teg i mötet med dem som anklagade honom och han gick in i döden väl medveten om att det var en del av Guds frälsningsplan för världen (Matt 26-27, Mark 14-15, Luk 22-23, Joh 18-19).

När Paulus försöker förklara vad livet i Kristus innebär återkopplar han ofta till tanken på Jesus som fredsstiftare och beskriver frälsningen som ett tillstånd av frid/fred. Fred för individen, fred med Gud, fred mellan judar och hedningar, fred för hela universum. Till exempel skriver han såhär i Romarbrevet:

> *Då vi nu har gjorts rättfärdiga genom tro har vi frid med Gud genom vår herre Jesus Kristus. Han har gett oss tillträde till den nåd som vi nu lever i, och vi är stolta över hoppet att få del av Guds härlighet. Mer än så, vi är stolta över våra lidanden, eftersom vi vet att lidandet skapar uthållighet, uthålligheten fasthet och fastheten hopp. Och hoppet sviker oss inte, ty Guds kärlek har ingjutits i våra hjärtan genom att han har gett oss den heliga anden. Medan vi ännu var svaga dog Kristus för alla gudlösa, när tiden var inne. Knappast vill någon dö för en rättfärdig – kanske går någon i döden för en som är god. Men Gud bevisar sin kärlek till oss genom att Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare. Då vi nu har gjorts rättfärdiga genom hans blod skall vi av honom så mycket säkrare bli räddade från vreden. Ty om vi var Guds fiender och blev försonade med honom genom hans sons död, då skall vi, när vi nu är försonade, så mycket säkrare bli räddade genom hans sons liv. (Rom 5:1-10)*

Försoningen är oss given genom Jesus, som tagit all synd på sig, dött för hela mänskligheten och gett oss möjlighet till ett nytt liv (Ef 2:1-22). Samtidigt behöver varje människa själv välja försoningen, välja Jesus. Gud tvingar ingen in i relation med honom, han vill att var och en ska komma utifrån sin egen längtan och sitt eget val. Som kristna är vi precis som Paulus ställda i försoningens tjänst och kan mana människor att låta försona sig med Gud för att få del av det nya livet i Kristus. På så vis kan fler få del av hoppet och bli ett med Guds rättfärdighet.

Den som är i Kristus är alltså en ny skapelse, det gamla är förbi, något nytt har kommit. Allt detta har sitt upphov i Gud, som har försonat oss med sig genom Kristus och ställt mig i försoningens tjänst. Ty Gud försonade hela världen med sig genom Kristus: han ställde inte människorna till svars för deras överträdelser, och han anförtrodde mig budskapet om

denna försoning. Jag är alltså Kristi sändebud, och Gud manar er genom mig. Jag ber er på Kristi vägnar: låt försona er med Gud. Han som inte visste vad synd var, honom gjorde Gud till ett med synden för vår skull, för att vi genom honom skulle bli till ett med Guds rättfärdighet. (2 Kor 5:17-21)

Genom att ta emot Jesus så får vi del av den helige Ande. Paulus beskriver Anden som ett sigill, en garant för att alla Guds löften är sanna och en dag ska uppfyllas helt (Ef 1:13-14). Genom Anden kan vi få smaka på gudsriket redan här. Genom Anden kan vi få kraft och hjälp att leva ett nytt slags liv (Ef 4:1-32, Gal 5:13-26).

FRIDSRIKET SOM BÖRJAT

Om Jesus är fridsfursten då är hans rike ett fridsrike och hans förbund ett fridsförbund. Om han redan kommit till jorden och gjort sitt rike synligt då har också hans frid nått oss. Om hans frälsning innebär frid med Gud, om han lämnat sin frid kvar hos oss, då borde den friden också visa sig i våra relationer. Om *shalom* är mer än ett inre lugn, och frälsning är mer än ett hopp om himlen, då borde våra liv redan här kännetecknas av strävan efter fred, helhet, harmoni, välstånd och trygghet. Om synd är brustna relationer, då är livet i fridsriket ett liv i rätta och sanna relationer.

Precis som alltid med Guds rike handlar det om ett ”redan nu” och ett ”ännu inte.” Redan här blir freden synlig i våra liv, men ännu ser vi inte en fullkomligt fredlig värld.

KALLADE ATT SKAPA FRED

Under sitt liv på jorden exemplifierar Jesus livet i fridsriket. Evangelierna beskriver hur han inkluderar fattiga, sjuka, utstötta, kvinnor och barn i sin krets. Han talar med dem, lyssnar på dem, räknar med dem och botar dem. Ingen är för obetydlig eller för syndig för honom, istället förlåter han dem deras synder, upprättar deras värdighet, helar deras inre och yttre och sänder iväg dem med en fridshälsning.

Jesus blev sänd av Fadern att upprätta fridsriket på jorden och när han sänder ut sina lärjungar så sänder han dem med samma uppdrag. Han hälsar dem med frid och ger dem den Helige Ande.

> *På kvällen samma dag, den första i veckan, satt lärjungarna bakom reglade dörrar av rädsla för judarna. Då kom Jesus och stod mitt ibland dem och sade till dem: »Frid åt er alla.« Sedan visade han dem sina händer och sin sida.*

> *Lärjungarna blev glada när de såg Herren. Jesus sade till dem igen: »Frid åt er alla. Som Fadern har sänt mig sänder jag er.« Sedan andades han på dem och sade: »Ta emot helig ande. Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden.« (Joh 20:19-23)*

Jesus sänder sina lärjungar i Andens kraft ut över hela världen (Apg 1:8). Guds frälsningsplan gäller inte bara det judiska folket utan alla folk och gradvis upptäcker de första kristna hur gränsöverskridande evangeliet är. När Anden faller på pingstdagen så kan människor från olika kulturer och länder få höra evangeliet på sitt språk och både söner och döttrar, gamla och unga får löftet om att profetera. Senare i Apostlagärningarna tas evangeliet från Jerusalem till Samarien och vidare till den dåtida världens huvudstad Rom, från judar till hedningar. Den första församlingen upptäcker hur livet i Kristus gör att sociala och kulturella normer kan övervinnas och vi kan börja leva i en ny typ av respekt mellan varandra, en ny typ av enhet. Paulus säger:

> *Alla är ni nämligen genom tron Guds söner, i Kristus Jesus. Är ni döpta in i Kristus har ni också iklätt er Kristus. Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus. Men om ni tillhör Kristus är ni också avkomlingar till Abraham och arvtagare enligt löftet. (Gal 3:26-29)*

Som medborgare i Guds rike är vi kallade att skapa fred. På samma sätt som de första kristna är vi sända att ge vidare Jesu frid och exemplifiera livet i hans rike genom våra ord och handlingar, genom våra relationer. Jesus säger: ”Saliga de som håller fred, de skall kallas Guds söner.” (Matt 5:9). På ett annat ställe säger han:

> *Ett nytt bud ger jag er: att ni skall älska varandra. Så som jag har älskat er skall också ni älska varandra. Alla skall förstå att ni är mina lärjungar om ni visar varandra kärlek.« (Joh 13:34-35)*

Kärleken är alltså det som mest av allt visar att vi tillhör Jesus och är hans lärjungar. Och när Jesus får frågan om vad som är det största budet så pekar han återigen på kärleken:

> *Han svarade honom: »Du skall älska Herren, din Gud, med hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela ditt förstånd. Detta är det största och första budet. Sedan kommer ett av samma slag: Du skall älska din nästa som dig själv. På dessa båda bud vilar hela lagen och profeterna.«(Matt 22:37-40).*

Allt detta vägleder oss att verka för fred – att skapa fred och frid i våra relationer och i våra samhällen. Det kan kännas svårt, men vi är inte ensamma; vi gör det tillsammans som församling och med den helige Andes hjälp (Joh 14:26-27). Precis som den första församlingen möttes i hemmen och i templet; bröt brödet, läste Ordet, sjöng lovsång, bad och tackade Gud tillsammans så kan vi ta hjälp av varandra och av den helige Ande för att växa i kärlek, vishet och barmhärtighet. Då kommer vi också att få skörda rättfärdighetens frukt:

> Men visheten från ovan är först och främst ren, dessutom fredlig, mild, följsam, full av barmhärtighet och goda frukter, opartisk och uppriktig. Rättfärdighetens frukt sås i frid och ges åt dem som skapar frid. Jak 3:17-18 (SvFB15)

LIV I RÄTTA OCH SANNA RELATIONER HÄR OCH NU

Precis som syndafallet haft genomgripande påverkan på människan så får frälsningen och livet i fridriket långtgående konsekvenser på flera plan. När vi alltmer överlåter oss till fridsfursten så förändras våra relationer i alla riktningar.

Relationen till Gud kännetecknas för den som lever i Guds rike av frid, kärlek och försoning. Vi tas upp i Guds familj, vi blir hans älskade barn, Guds Ande bor i oss, vi har fullt tillträde till Guds tron, hans kärlek omsluter oss helt, hans nåd täcker all vår synd och hans närvaro är alltid hos oss. Människan i Guds rike lever i harmoni med Gud, hennes synd är förlåten och står inte längre i vägen, Gud omfamnar henne helt och fullt.

Genom fridsriket upprättas människans relation till sig själv. Med Guds hjälp kan jag se på mig själv som en älskad varelse, en person värd respekt och kärlek. Jag behöver inte längre förakta mig själv eller höja mig själv till skyarna, Guds sanning befriar mig till en sann självbild. I fridsriket kan jag sluta fred med mig själv och göra upp med mitt bekräftelsebehov, med min jämförelsesjuka och med min alltför självgoda attityd. I en värld där jaget hyllas och egoismen kallas självförverkligande tar Guds sanning ner oss på jorden. I en värld där ingen duger och det alltid finns något som borde vara annorlunda ger Guds

sanning oss vårt värde åter. Jag är älskad, jag får vara mig själv. I fridsriket kan vi sluta fred med oss själva.

I fridsriket som börjat hamnar också relationen till andra människor i ett annat ljus. Plötsligt är maktkampen inte längre viktig, statusen inte längre avgörande. Guds rike är ett upp-och-nedvänt rike – ett rike där den förste är sist och den siste först, där den minste är störst och den fattige rik. I fridsriket sätts de vanliga hierarkierna ur spel och människor kan börja se på varandra som syskon, som jämlikar, som varandras tjänare. Fridsriket innebär en början till rättvisa och ömsesidighet och ett slut på förtryck och maktfullkomlighet. Fridsriket innebär en motivation för arbete för fred, försoning och frihet. Relationen mellan man och kvinna upprättas, liksom relationen mellan fattig och rik. Enhet blir viktigare än makt, fred viktigare än självbestämmande. Sanna och rätta samhällsrelationer får sitt exempel i fridsriket redan här. Fridsriket förändrar strukturer på ett sätt som återspeglar Guds ideal, Guds *shalom*.

Till sist förändras också relationen till skapelsen. Fridsriket börjar redan här att synliggöra en ny slags omsorg om skapelsen. I stället för att exploatera och förstöra finns ambitionen att råda över och förvalta. Omsorg om miljön och klimatet får en ny dimension för den människa som lever i fridsriket. Att värna den biologiska mångfalden, motverka global uppvärmning och verka för en mer hållbar livsstil är en del av att ta hand om Guds skapelse och gestalta Guds frid.

Fred skapas:

- i hur vi behandlar varandra
- i hur vi talar om ”vi och dem”
- i hur vi betraktar och behandlar våra “fiender”
- i hur vi står upp för de sårbara
- i hur vi tar ansvar för skapelsen.

Fred börjar i det lilla – men pekar mot något mycket större.

HOPPET OM ETT EVIGT FRIDSRIKE

Tanken på *shalom* innehåller också hoppet om att fridsriket en gång skall få råda fullt ut i hela världen på alla plan. Även om relationer redan nu påverkas och förändras, även om Guds frid redan blivit synlig, så är det vi ser ännu långt ifrån Guds fullkomliga fred. Men Bibeln ger oss det hoppet. Jesus ska komma tillbaka, det kommer en tid när all disharmoni, all ohälsa, all fiendskap, all kamp och all synd är utplånad, en dag när Gud gör allt nytt. Den dagen kommer och då skall Guds frid vara total. Ännu ser vi det inte förverkligat, men löftet finns där och Anden vittnar om den härlighet som en gång ska bli vår. Romarbrevet säger:

Anden själv vittnar tillsammans med vår ande om att vi är Guds barn. Men är vi barn, då är vi också arvingar, Guds arvingar och Kristi medarvingar, om vi delar hans lidande för att också få dela hans härlighet.

Jag menar att våra lidanden i denna tid ingenting betyder mot den härlighet som skall uppenbaras och bli vår. Ty skapelsen väntar otåligt på att Guds söner skall uppenbaras. Allt skapat har lagts under tomhetens välde, inte av egen vilja utan på grund av honom som vållade det, men med hopp om att också skapelsen skall befrias ur sitt slaveri under förgängelsen och nå den frihet som Guds barn får när de förhärligas.

Vi vet att hela skapelsen ännu ropar som i födslovåndor. Och till och med vi, som har fått Anden som en första gåva, också vi ropar i vår väntan på att Gud skall göra oss till söner och befria vår kropp. I hoppet är vi räddade – ett hopp som man ser uppfyllt är inte något hopp, vem hoppas på det han redan ser? Men om vi hoppas på det vi inte ser, då väntar vi uthålligt. På samma sätt är det när Anden stöder oss i vår svaghet. Vi vet ju inte hur vår bön egentligen bör vara, men Anden vädjar för oss med rop utan ord, och han som utforskar våra hjärtan vet vad Anden menar, eftersom Anden vädjar för de heliga så som Gud vill. (Rom 8:16-27)

I Andra Petrusbrevet 3:13 uttrycks det kristna hoppet om att få se Guds löften uppfyllda: ”Men efter hans löfte väntar vi på nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor.” Och i Uppenbarelseboken 21-22 beskrivs en tillvaro där alla tårar, all sorg och all smärta är utplånad, där friden och lyckan är total, där livet är helt och inte delat, där varje relation är upprättad och där Gud är så oändligt nära sitt folk.

Det hoppet äger vi. Det fridsriket längtar vi efter.

AVSLUTNING

Forskning har visat att hopp – förmågan att föreställa sig en annan slags värld och tilltron till att den är möjlig – liksom byggandet av en fredskultur, är centralt för långsiktigt fredsskapande. Här har tron och kyrkan unika nycklar till att verka för fred i världen. Hoppet om alltings upprättelse ger oss kraft att verka för fred redan nu. Tron på Jesus och tilltron till

hans försoning och hans löften hjälper oss att våga tro att förändring är möjlig. Och livet i Guds familj lär oss att gestalta en annan slags relationer, en kultur av fred, frihet, jämlikhet, kärlek och enhet. Andlighet står inte i motsats till fredsskapade, tvärtom, det kan bli en resurs för att förvandlas i riktning just mot det liv som Jesus kallat oss till. Tillbedjan, bön, bibelläsning, gudstjänst och gemenskap är alla resurser för att växa i tron och fördjupas i kärlek till Gud och människor. Låt oss därför tillsammans verka för fred och frid i vår tid medan vi hoppas på Guds eviga frid genom Jesus Kristus.

VIDARE LÄSNING

Alvarsson, Jan-Åke, och Martin Boström, red. I ljuset av återkomsten: en bok om tro och liv. Libris Förlag, 2010.

Bekere, Kebede. Bible-Based Peacebuilding: Training Manual for Local Level Peacebuilders. Evangelical Churches Fellowship of Ethiopia, 2019.

Gehlin, Sara. ‘Religion och fredsbyggande’. I Om krig och fred: en introduktion till freds- och konfliktstudier, Karin Aggestam och Kristine Höglund (redaktörer). Studentlitteratur, 2012, 2017.

Gehlin, Sara. Pathways for Theology in Peacebuilding: Ecumenical Approaches to Just Peace. Studies in Theology and Religion 27. Brill, 2020.

Kraybill, Donald B. Det Uppochnedvända Riket: Jesu Alternativ till Korrumperad Politik, Tom Religion Och Orättfärdig Ekonomi. Evangelie, 2020.

Wright, Tom. Ännu Bättre: Hoppet Om Himlen Med Nya Ögon. Libris, 2012.

Wåhlin, Maria. Church & Peace: Resource and Tool Box. PMU, 2021.

VAPENFRI TJÄNST OCH VÄRNPLIKT: HISTORISKA PERSPEKTIV

PASCAL ANDRÉASSON

Pingstpastor, historiker och fredsteolog, grundare av Fredsvän - Kristet Nätverk för Fred.

INLEDNING

När den allmänna värnplikten infördes i Sverige i slutet av 1800-talet vägrade frikyrkliga män att mönstra och göra väpnad värnplikt vilket de bestraffades för. När fribaptisten F.A. Klingberg 1896 vägrade ta på sig soldatkläder eller genomgå läkarundersökning vid mönstringen, tvingades han ändå att följa med armén. När en major senare räckte honom en inskrivningsbok, vägrade han att ta emot den. Han fördes då med fångtransport till Axevalla hed mellan Skara och Skövde och vid en ny läkarundersökning utsattes han för mer våld och dömdes till åtta dygns mörk arrest. Efter denna tid blev han återigen inkallad till majoren som hotade att ge honom än hårdare straff om han inte accepterade att göra värnplikt. Men Klingberg vägrade och dömdes av krigsrätten till tre månaders straffarbete. I ett brev till sin familj och församling skrev han: ”[J]ag tror att fängelset är en högskola för Guds barn på jorden. Där blir man rik på kärlek, hopp och tro. Fastän det icke kännes så behagligt för köttet, så mår man godt i anden.”

Klingberg var bara en av många som under 1800- och 1900-talet vägrade att göra väpnad värnplikt och priset för att avstå var väldigt högt. Män som vägrade sattes i fängelse, isoleringsceller och straffarbete och ibland satt de faktiskt bakom galler i flera år. Nästan alla vapenvägrare var frikyrkliga. Den förste svensk som vägrade göra militär tjänst i Sverige var Olof Hansson, 1863, som tillhörde baptistkyrkan i Broby, Skåne.

Det här motståndet mot militär försvarstjänst odlades också i Pingströrelsen och de flesta som vägrade den väpnade militära tjänsten i Sverige under 1900-talet var pingstvänner. Studerar man pingstväckelsens begynnelse på Azusa Street i Los Angeles, USA, 1906, syns där hur man vurmade för idéer om allas jämlika värde inför Gud. Anden var utgjuten över allt kött (Apg 2) vilket innebar att män och kvinnor, färgade, vita, indianer, judar, hedningar, rika, fattiga, unga och gamla alla ansågs ha samma värde. Denna radikala jämlikhetstanke innebar också att det var otänkbart för människor som delade samma liv i den helige Ande att döda

varandra eller andra och man ansåg blodsutgjutelse vara en synd. Utifrån Jesu befallning att älska våra fiender och tron på hans snara återkomst, brådskade evangelisation och världsmission. Det fanns inte tid till att ägna sig åt futtiga saker som krig och olika gränsdragningar på jorden och dopvattnet var tjockare än blod, det förenade människor av olika hudfärg, kön, språk, kulturer och etniciteter till en brinnande kyrka i Anden.

I stort sett alla amerikanska pingstsamfund anammade i början på 1900-talet en fredsaktivistisk idé och under första världskriget fick pingstvänner sitta i fängelse tillsammans med bland annat kväkare och mennoniter. De delade alla samma synssätt om att Guds församling skulle vara en fredskyrka. Efter andra världskriget, och än mera i samband med Vietnamkriget på 1960-talet, ändrade de amerikanska pingstsamfunden sin officiella hållning till att framhålla en patriotisk inställning och deras medlemmar började i allt högre grad göra militärtjänst.

I Sverige var situationen annorlunda. Redan mycket tidigt hade svensk pingströrelse ett starkt socialt engagemang och en omfattande mission. Det har det alltid funnits en bredd av åsikter inom rörelsen och när det gäller frågan om väpnad värnplikt utvecklades ingen klar teologisk idé, men arvet var starkt från urkyrkan, anabaptismen och de tidiga frikyrkligas värnpliktsvägran. Inom svensk pingströrelse vägrade de flesta att göra väpnad värnplikt.

JESUS SOM FREDSFURSTE

Många av de första värnpliktsvägrarna i Sverige talade om att de på grund ”af Guds ord och mitt samvete” inte kunde göra värnplikt. Man hänvisade både till Nya testamentets undervisning och till den egna erfarenheten av att man måste bevara Guds frid inom sig. Andra skäl som angavs vid förhör var att man inte kunde bära vapen på grund av att det krockade med budet om att du ska älska din nästa som sig själv, eller att det inte stämde med efterföljelsen till Jesus. Bland fribaptisterna fanns det en stark argumentation om att man inte fick ta del av krigsvåld eftersom man det skulle innebära att man samarbetade med djävul och vilddjuret och kom i strid med Lammet, Kristus (Upp 17:13-14).

Att avstå ifrån att medverka i det militära systemet bottnade för dem i den tradition och lära som Jesus förkunnade i evangelierna och Jesus själv levde i en ytterst våldsam värld full av våld, förtryck och orättvisor. Många hoppades under hans tid på en befriare, en messias, som skulle befria Israel med ett frälsande våld, men Jesus undervisade att djävulen är den som utövar våld, han stjäl, slaktar och förgör, medan hans eget uppdrag är att erbjuda ”liv och liv i överflöd” (Joh 10:10). I Gamla testamentet utlovas också att Messias ska vara fridsfursten, (Jes 9:6) det vill säga fredens härskare. Det yttersta beviset på detta var att Jesus, som allsmäktig kungars kung och herrarnas herre, avstod att utbreda Guds rike genom våldsmakt. I Getsemane förklarar han för lärjungarna att han har tillgång till änglar och ett

stort himmelskt våldskapital, men om det användes, hur skulle då världen se Guds hjärta? I stället dog Guds Son på ett kors för allt vårt våld och världens synd.

Jesus var naturligtvis inte alls oberörd av våldet omkring honom utan frestades till att bruka det, men han förkunnade att Guds rike inte byggs med några militära medel. I stället visade han oss att det är genom att ge sitt liv som vi vinner det och han talade om att en efterföljelse till honom innebär ett lidande, men genom detta lidande erbjuds andra Guds försoning och evigt liv (Joh 12:24-26, Matt 16:24).

FÖRE OCH EFTER PINGSTDAGEN

Lärjungarna hade svårt ta till sig Jesu predikan. Flera gånger ville de använda våld. När man i en samarisk by inte visar Jesus gästfrihet önskade Jakob och Johannes att Jesus skulle kalla ner eld och döda dem alla. De önskade faktiskt ett folkmord i Guds namn. Petrus tvekade heller inte det minsta inför att ta till svärd mot sina fiender. Vi kan bara ana vilket mod han ägde när han ensam attackerade en patrull med vakter i Getsemane och underlägsen i stridskraft ändå försökte att hugga huvudet av en man där. Saulus beskrivs före sin omvändelse vara en man som andades ”hat och mordlust” (Apg 9:1) och minst en av Jesu lärjungar kom från seloternas parti som var en sorts tidig terroriströrelse och känd för att de brutalt mördade romare.

Petrus, Jakob, Johannes, Simon Seloten, Paulus och många andra (Judas Iskariot kan vi också räkna till en man med våldskapital) var indränkta i en judisk teologi om att det var rätt att bruka våld för Guds rikes skull. Men Jesus hindrade alltid sina lärjungar från att använda våld och verka utifrån våldets logik. Ändå var det först efter pingstdagen, då de var och en hade blivit uppfyllda av den helige Ande som de förstod att Guds rike överskrider alla gränser. Detta syns kanske allra mest tydligt i hur Anden ledde Petrus att besöka den romerske officeren Kornelius hus (Apg 10). Detta är en mycket mer radikal berättelse än vi ofta tänker oss.

Petrus vars familj, precis som alla andra judiska familjer, förtrycktes hårt av den romerska ockupationen och som drog svärd mot romerska soldater i Getsemane, fick nu i uppdrag att gå till ett romerskt befäl. För att försöka tänka sig detta kanske vi ska göra Petrus till en ukrainsk pingstpastor och Kornelius till en rysk kapten eller överste. Fundera gärna över de de enorma spänningar som finns mellan folk som upplever hård ockupation och hur Petrus ändå lydigt följde Andens ledning. Han hade också haft en gudomlig syn, men det var först i mötet med den så kallade fienden, romaren Kornelius och hans familj, som Petrus fick sin verkliga aha-upplevelse och sa:

> *Nu förstår jag verkligen att Gud inte gör skillnad på människor, utan tar emot den som fruktar honom och gör det som är rätt, vilket folk han än tillhör. Detta är det ord som Gud sände till Israels folk när han förkunnade frid genom Jesus Kristus. Han är allas Herre (Apg 10:34-36).*

Petrus predikade om Guds fred, men han gjorde mycket mer än så, han visade med sitt liv som insats hur Guds fred är gränsöverskridande och att den som är fylld av Guds Ande älskar sina fiender. Det är klart att Petrus liksom alla andra under ockupationen var sårad, förtvivlad och arg över våldet, det orättvisa och gudlösa förtrycket som han och folket upplevde, men Jesus visade att medan våld föder våld, skapar Guds försoning en frälsningsväg för alla människor. Vi ser hur Petrus i Getsemane besatt ett stort mod, men det var kopplat till svärdet. När Petrus måste släppa sitt personliga våldskapital flydde han sin väg liksom alla andra. Han hade viljan att stå upp för Jesus, men han hade inte kraften. Vilken skillnad det sedan var i Kornelius hus där Petrus inte bar något svärd men i stället kom med Guds Ande.

När Jesus sände ut lärjungarna var det med ord om att de sändes som lamm mot vargar. Det är ett svårt uppdrag att älska dem som förföljer en och be för sina fiender, men den tidiga kyrkan gjorde sig känd för just detta. När Stefanos (Apg 7) stod inför döden bad han ivrigt om Guds förlåtelse och frälsning för dem som dödade honom. Om lärjungarna hade fått tillåtelse att försvara sig med svärd, så hade hans vänner naturligtvis orsakat en strid, men i stället för att ta till våld bad alltså Stefanos för sina mördares frälsning medan hans vänner och till och med Jesus (som Stefanos såg i en syn medan han dör) ”bara” såg på. I Lukas läser vi vidare att en av dem som var med och dödade Stefanos strax efteråt upplevde ett omtumlande gudsmöte. Under dramatiska former (Apg 9) insåg Saulus som senare kallades Paulus, att hans nitiska våld inte alls tjänat Guds syften och genom Stefanos förböner fick Paulus möta en Gud som bemötte hat med kärlek, synd med förlåtelse. Den korsmärkte Jesus uppenbarade sig för Paulus och omvändelsen skedde också genom Stefanos kristuslikhet, han som bad för Paulus medan Paulus godkände avrättningen av honom.

URKYRKANS FREDSAPOSTLAR

Paulus fick en ny syn på vad det innebär att strida för Guds rike och i Nya testamentet förekommer mycket undervisning om hur den kristna soldattjänsten är annorlunda än den världsliga. Till Timoteus skrev Paulus att han skulle kämpa den goda kampen “i tro och med rent samvete” (1 Tim 1:19) och förmanar honom; ”lid som en god Jesus Kristi soldat” (2 Tim 1:3). Notera här att det inte står om att ”strida” som en god ”romersk” (eller svensk) soldat, utan att soldat-lojaliteten är kopplad till Kristus. Normalt är det inte soldaten som utsätts för lidande utan den som faller offer för soldatens svärd, men här ska den som tjänar Jesus själv

ta på sig lidandet och därigenom gestalta Kristus. Ett annat exempel är Paulus ord till efesierna om att de ska använda Andens svärd. Till skillnad mot fysiska vapen som dödar motståndare, ges människor andligt liv genom bruket av Andens svärd. Paulus talade om att vår kamp inte är mot kött och blod utan är en andlig kamp och exemplifierade med att soldatens hjälm, bälte och sköld har nya betydelser för en kristen. Vi ska sätta på oss *frälsningens* hjälm och *sanningens* bälte och lyfta *trons* sköld och som skor på våra fötter ska vi göra oss villiga att gå ut med *fredens evangelium* (Ef 6:10-18). Budskapet från Paulus i Romarbrevet (Rom 16:20) är att det är fridens Gud som snart skall krossa satan under våra fötter. Det finns inte någon text i Nya testamentet som uppmuntrar en kristen till att verka militärt i krig.

I urkyrkan och under de närmsta århundradena efteråt, fick inte heller kristna engagera sig i krigstjänst. Vi vet att det med tiden var soldater i den romerska armén som blev kristna, men soldattjänsten innebar olika uppgifter vid den här tiden. Att vara soldat kunde innebära många sysslor utan våld och det kunde också vara olika sorters vaktuppdrag eller polisiära uppgifter. Vid den här tiden tillät inga kyrkofäder kristna att delta i krig och det var otänkbart att man både skulle kunna följa Jesus och vara en stridande soldat i armén. Många avrättades också för att de vägrade strida och i exempelvis *Acta martyrum* från 200-talet omtalas soldater, officerare och krigsveteraner som tvingades välja mellan att förbli i armén eller dö för Kristus. Bland annat omtalas *centurion* Marinus. När det avslöjas i Caeserea Maritima att han var en kristen fick han tre timmars frist för att fundera över hur han ville hantera detta. Under den tiden tog han en promenad och mötte biskopen Theotecnus, som tog med Marinus in i sin kyrka. Vid altaret drog Theotecnus undan Marinus mantel och pekade på svärdet som hängde vid hans sida. Samtidigt placerade han en kopia av evangelierna framför Marinus och sa att han måste välja vilken väg han ville följa. Marinus valde evangeliet. Han berättade detta för sina befäl och avrättades. I samma textsamlingen omnämns också Maximilian från Tebessa i Numidien, som är den förste kände samvetsvägraren. Han vägrade ingå i det militära med den enkla motiveringen: ”Jag är en kristen” och han avrättades 295 e. Kr.

FÖRÄNDRAD TEOLOGI PÅ 300-TALET

När kejsaren Konstantin besegrat sin fiende Maxentius vid slaget vid milviska bron år 312 e.Kr. hävdade han att den kristna guden hade gett honom segern. Han rådgivare Lactantius skriver i en skrift att Konstantin före slaget blev tillsagd i en dröm att måla ett himmelskt tecken som liknade ett kors på sina sköldar och historikern Eusebius skriver att Konstantin sa:

> *Kring middagstid, när solen stod som högst, berättade han att han med sina egna ögon såg på himlen, ovanför solen, ett korsformat segertecken som strålade av ljus. Där fanns också en text som löd: ”genom detta ska du segra”.*[1]

Som vi ser beskrivs här händelsen olika av historikerna i antiken (en talar om en dröm och en annan om en syn) och när Konstantin senare reser sin triumfbåge i Rom, Konstantinbågen till minne av slaget vid milviskabron, finns det inga kristna tecken på den. Järtecken i skyn är också något som många härförare hävdat sig se och menat att dessa vittnat om att Gud stred på deras sida. Under ett svenskt korståg i Finland 1157, hävdade exempelvis Erik den helige att han sett det gula korset på en blå himmel. Han gjorde det till tecken på sin fana och detta är alltså ursprunget till Sveriges flagga. Det finns också en dansk myt om att deras flagga med ett vitt kors en dag föll ner från himlen under deras korståg till Livland i 1208.

Det som är häpnadsväckande är naturligtvis skiftet. Budskapet i evangelierna om Kristus som visar oss en lidandevandring till korset och seger i uppståndelsen från det döda, omförhandlas till att bli en triumferande kristendom där kristna är med och dödar statens fiender i Guds namn och till Guds ära. Med Konstantin formades en helt ny sorts kristendom, en imperie-kristendom där kejsare, territorium och folk ansågs vara något som en kristen nu skulle försvara och strida för. Detta var en helt ny tanke i den kristna kyrkan.

Drygt tjugo år efter Konstantins död föddes Augustinius, biskop i Hippo och den mest inflytelserika av alla kyrkofäder. Han växte upp i en värld där kyrkan hade tillträde till maktens främsta boningar och var en legitimerad del av det romerska riket och det var Augustinus som började använda begreppet *rättfärdigt krig* och tog in det i det kristna tänkandet. Det här begreppet finns inte i Bibeln utan lånades in från tidigare grekisk och romersk idéhistoria. De grekiska filosoferna eftersträvade att leva i det rättfärdiga och goda samhället. Där ansågs saker som dygd, moral och visdom vara det högsta. Aristoteles funderade över om inte det mest ädla alltid kommer att utmana det mindre ädla och dygden därigenom i sig själv alltid kommer skapa konflikter. Han använde begreppet rättfärdigt krig och ansåg att våldet var renande och ett redskap för det goda. Lite senare hävdade den romerske tänkaren Cicero att stridsmannen förekommer politikern och att det är kriget som ger rum för den politiska freden. Han byggde vidare på grekiskt tänkande och menade att rättfärdiga krig skulle föras antingen utifrån hedersperspektiv eller av säkerhetspolitiska skäl. Att strida för rikets heder och ära var det dygdiga. Kristna tänkare omformulerade detta senare till en betydelse om att kriget skulle ära Gud, inte människor eller det romerska imperiet, men hela tanke-komplexet bottnar alltså i grekisk och romersk filosofi.

Grekerna och romarna försökte genom filosofin förstå vilka gränser det fanns för vad som kunde vara ett rättfärdigt och legitimt våldsbruk. De formulerade läran om det rättfärdiga

[1] Westergren, Andreas. *Kejsarens kors : Konstantin den stores liv och historia*. Artos, 2025, 99.

kriget med tankar om regler för krigföringen, där krig ska stridas för att återupprätta fred och rättvisa under ledning av den legitime härskaren. De båda kyrkofäderna Ambrosius, biskop i Milano, och Augustinus, kom därmed att förankra sitt tänkande i det grekiska och romerska tänkande som de var formade av. Båda var födda efter Konstantins död och de växte upp i det de ansåg vara ett ”kristnat” romarrike och det är alltså i denna kontext som de utvecklade idéer om hur man kunde sammanfoga romerskt politiska tänkande med kristen teologi och skapa en acceptans för att kristna skulle kunna delta i militärt våld.

Kyrkofadern Ambrosius angav tre rättfärdiga skäl för krig; självförsvarskrig, att bestraffa dem som gör fel och att säkra heligt territorium och när han diskuterade israeliternas erövring av sina fiender för att få tillträde till det förlovade landet, blev också det gamla Israel gjort till en förebild för hur staten kan ges ära för ett rättfärdigt krigshandlande. Trots att Nya testamentet talar om ett nytt förbund och att Jesus där förkunnar om hur Gud älskar alla människor (inte bara Israel, Joh 3:16), blev Israels krig i Gamla testamentet och deras nationella gränsdragningar också ett sätt att tänka om rättfärdigt krig för den kristna kyrkan på 300-talet.

MEDELTID OCH FÖRMODERNT TÄNKANDE

Efter Romarrikets fall uppstod en rörig situation i Europa där folk, kungar, furstar och påvar slogs om inflytande och makt. Riddare och andra grupper utövade ett oreglerat våld och man var i stort behov av polisiär ordning. I slutet på 1000-talet och i samband med att Frankrike började konsolideras som stat, började lokala biskopar brottas med det här problemet. De ansåg att rätten att bruka våld endast skulle tillerkännas det högsta politiska styret och att de som inte deltog i striderna inte fick angripas.

Dominikanermunken Thomas av Aquino kom till Paris på 1200-talet och kom då i kontakt med de här tankarna. Han var en förnuftsfilosof som mixade samman tankar från studier i Bibeln och hos kyrkofäderna med antikens klassiska tänkare. Han ansåg att staten (kungen) skulle ha våldsmonopol och tjäna en moralisk godhet. Han hävdade att angreppskrig var fel och utvecklade olika villkor för hur ett krig ska kunna betraktas som rättfärdigt, där han menade att krig bara ska föras av en legitim auktoritet, ska vara försvarskrig och måste åstadkomma det som är gott och förhindra det onda.

Martin Luther är den tredje tänkaren som, tillsammans med Augustinus och Thomas av Aquino, ofta anses ha haft störst påverkan på kyrkohistorien. Den tyske reformatorn hävdade att det fanns två styrande inrättningar, det andliga styret och det världsliga styret och detta är hans så kallade tvåregementslära. Det andliga styret utövas av kyrkan men staten är också ett Guds regemente och ett redskap för Gud som styr det som kyrkan inte styr över. Den världsliga överheten ska motiveras med förnuftet och ska hålla fast vid rättvisan. Luther tudelade alltså världen och varje människa ansågs vara dels medborgare i

det andliga riket, dels i det världsliga. Med hänvisning till Romarbrevets 13:e kapitel (att den troende ska underordna sig all överhet), menade Luther att kyrkan (som tillhör det andliga regementet) inte får bruka våld, utan bara ska predika, men i överhetens tjänst (som är tillsatt av Gud) får och ska kristna bruka vapen mot statens fiender. Denna obetingade lydnad gentemot staten har senare kritiserats hårt och den fick oerhörda konsekvenser när Hitler på 1930-talet kom till makten i Tyskland och där fick stöd av många tyska kristna utifrån logiken i den lutherska tvåregementsläran.

Från 1600-talet och framåt utvecklads nya tankar om naturrätt, samhällskontrakt och mänskliga rättigheter och det blev allt mer upplysningsfilosofer och moderna tänkare som tog över resonemangen. När man idag talar om folkrätt, krigets lagar, FN-stadgan eller Genèvekonventioner är det utifrån ett sekulärt och ateistiskt tänkande.

EN FRIKYRKLIG REFORMATION

Luthers idéer har haft en stor påverkan på oss i Sverige. Under lång tid fick svensken bara ha en enda trosåskådning, den rena lutherska lärans tro som stadfästes vid Uppsala möte 1593. Men det fanns fler reformatorer på 1500-talet och i den del som ibland kallas för den tredje reformationen (den första var Luther från 1517, den andra var den reformerta reformationen från 1523) fanns andra idéer som kommit att prägla våra frikyrkor på djupet. Den anabaptistiska rörelsen startade i januari 1525 med män och kvinnor som under en längre tid läst Bibeln och diskuterat med varandra och med Luther och de andra reformatorerna. Efter grundliga bibelstudier och samtal trodde dock anabaptisterna att kyrkan måste stå helt fri från staten och vara en sorts frikyrka. De ansåg att dopet var den enskilde troendes beslut och tog avstånd från barndopet. De menade också att det inte räckte att bara tro på Gud rent allmänt, utan att tron måste få konsekvenser och synas i en konkret efterföljelse av det Jesus undervisade och lärde. Även kvinnor tillerkändes myndighet och anabaptisterna menade också att en kristen inte får bruka våld utan att efterföljelsen av Kristus innebar att man måste ta avstånd från allt militärt deltagande. De återupptäckte alltså det teologiska arvet om kyrkan som fredskyrka som fanns i begynnelsen.

Anabaptisterna förföljdes mycket hårt. Det finns en inbyggd spänning mellan att hävda Jesus fredsrike och staters existens som bygger på militärt våld. Att inte vilja strida för staten ansågs vara statsfientligt. Många anabaptister avrättades och dödades och många fick fly från Europa, men samtidigt spreds deras tänkande åt många håll. I Sverige ser vi hur baptisterna i början på 1800-talet till stor del förespråkade mycket de samma saker som anabaptisterna på 1500-talet hade gjort och efter en lång mödosam kamp där baptister utvisades och fick sitta i fängelse, fick vi religionsfrihet i Sverige. Lite senare fick även kvinnor rösträtt, något som de haft i baptistkyrkorna sedan 1840-talet.

FRIKYRKLIGA VAPENVÄGRARE

Den anabaptistiska reformationens idéer med avståndstagandet till svärdet präglade frikyrkan och i synnerhet fribaptister var tidiga med att ta avstånd från soldattjänst. Helge Åkesson (som var fribaptisternas förste ledare) hade redan på 1860-talet predikat om att det vara orätt av en kristen att delta i krigstjänst. Men de som vägrade göra militär vapentjänst förföljdes av både militärer, statliga ämbetsmän och svenska kyrkans präster. I ett brev till sina föräldrar skrev Per Lundin om hur han blev kallad till ett förhör med en major, hans adjutant, en kapten, en korpral och två soldater. Majoren undrade varför Per ifrågasatte sin militära inställelseorder och sa (från tidningen *Upplysningens Vän*, nr 7, 1897):

> *- Och du vågar sätta dig emot våra präster och Sveriges lag?*
>
> *- Jag vågar att handla efter Jesu bud, hans, som är konungarnas konung och herrarnas Herre.*
>
> *- Har han sagt att du skall vägra?*
>
> *- Han har sagt att vi skola älska våra medmänniskor, till och med våra fiender.*
>
> *- Du är förvillad; du är förtrollad och befalld att neka, och nu menar du att vi skulle vara så snälla och släppa hem dig, så att du kan hända skulle kunna bli ärad eller också få betalning af dina sockenbor.*
>
> *- Jag tror min lön är hos Gud.*
>
> *- Har du nu tänkt på följderna av att neka? Det blir 6 månader i år, nästa år 12 o.s.v.*
>
> *- Jag har tänkt att jag vill följa Guds ord, som står fast, när himmeln och jord förgås.*
>
> *- Då förgås du med, och så är det slut med den saken.*

Per, som ansågs frisk och stark under läkarundersökningen, dömdes till sex månaders straffarbete och vi ser här något både av modet och utsattheten hos den som vägrade. Det kan inte ha varit lätt att ensam stå inför en grupp människor som hade andra åsikter än en själv och ifrågasätta deras norm och dessutom stå till svars i svensk domstol där man kunde dömas till både fängelse och hårda straff.

Då, precis som nu, var detta unga människor, tonåringar, som tvingades göra radikala val för sin tro. Föräldrar och ledare i frikyrkorna undrade ibland vad de kunde göra för att hjälpa de unga männen (allmän värnplikt var fram till 2017 lagstadgad endast för män), men det var inte mycket. Man läste och talade vad Guds Ord sa, man bad till Gud för varandra och man skrev hälsningar och brev för att uppmuntra varandra, men till sist stod ändå de unga själva

vid frontlinjen och hävdade Guds fred med hjälp endast av tilltron till Guds Ord och troheten till sitt samvete.

Under mer än femtio år pågick den här kampen mot obligatorisk väpnad militärtjänst, men 1920 lyckades den baptistiske riksdagsmannen och samfundsledaren Jakob Byström (1857–1947) i riksdagens andra kammare driva igenom rätten till civiltjänst som ett alternativ till militärtjänst. Det kom en första lag 1925 och 1966 kom nuvarande lag (1966:413) om vapenfri tjänst. Att det alls finns ett juridiskt skydd för att avstå väpnad värnplikt beror på dessa unga frikyrkliga män som år efter år valde förnedring och förlöjligande, som skymfades med att de var ”samvetsömma” eller i andra ordalag påstods vara själsligt förklenade varelser.

FÖRÄNDRAD KYRKA PÅ 1900-TALET

Under 1900-talet sker stora förändringar inom kristenheten i Sverige. Även om den vapenfria värnplikten förblir förknippad med främst frikyrkliga, skapar Jesusrörelsen i slutet på 1960-talat en stor tillströmning av ungdomar från alla håll som vägrar att göra militär värnplikt med motivet att de vill följa Jesus. Med den nya lagen 1966 öppnas också möjligheter för etiskt motiverade att få göra vapenfri värnplikt och på 1970-talet tillhörde cirka hälften av alla vapenfria denna kategori.

Även om få lutheraner sökte vapenfri värnplikt på 1900-talet, började Svenska kyrkan tydligt engagera sig för fred. Ärkebiskopen Nathan Söderblom blev djupt berörd av första världskrigets fasor och arbetade för fred och kyrklig ekumenik, något han senare fick Nobels fredspris för. På 1960-talet kom Svenska kyrkan att alltmer jobba för fred och rättvisa i världen på ett mer strukturellt sätt.

I en bredare ekumenisk utblick är många kristna idag verksamma för fred och utvecklar kristen fredsteologi och fredspraktik. Överallt där det sker blir också kyrkan en viktig kulturbärare för fred i samhället. Men att verka för fred kan ske på många olika sätt och kanske på den mest basala nivån handlar motståndet om att vägra se på andra människor med rädsla och distans och bygga upp främlingskap. I vår tid, med tilltagande främlingsfientlighet och i en värld där ekonomiska orättvisor tilltar, bygger rika länder gärna allt högre murar för att skydda sig själva och försvarar sig med militär makt. Det är i den kontexten vi ser hur man genom kristet bistånd och exempelvis PMU, vill vara en motrörelse och arbetar med frågor som fattigdomsbekämpning, utbildning, sjukvård, jämställdhet, demokrati, fredsbygge med mera och hur våra svenska pingstförsamlingar arbetar med integrationsfrågor och missbruksvård, verkar mot gängkriminalitet och driver andra sociala projekt.

I det gemensamma teologiska arbetet inom Kyrkornas världsråd jobbar kyrkorna idag med begreppet rättvis fred, där man tänker att fred också måste innebära en rättvis värld där det välstånd som skapas kommer alla till del. Och vid sitt första anförande som ny påve den åttonde maj 2025, inledde den katolske påven Leo XIV med att säga:

> *Fred vare med er alla! Kära bröder och systrar, dessa är de första orden som den uppståndne Kristus, den gode herden som gav sitt liv för Guds hjord, talade. Jag vill att denna fridshälsning ska genljuda i era hjärtan, i era familjer, bland alla människor, var de än må befinna sig, i varje nation och i hela världen. Frid vare med er! Det är den uppståndne Kristi frid. En frid som är obeväpnad och avväpnande, ödmjuk och uthållig. En frid som kommer från Gud, den Gud som älskar oss alla, villkorslöst.*

Det är just när detta skrivs anmärkningsvärt att ju mer påve Leo XIV talar fred, desto mer har han kommit att bli kritiserad av USA:s president Donald Trump, som hävdar att fred kommer av militär styrka (peace through strenght), genom att upprusta och starta krig. Samtidigt sätts kristna som inte vill göra militärtjänst i fängelse i Ryssland och samma sak gäller vapenvägrare i Ukraina. Kristna i Iran och i USA som vägrar strida mot varandra i sina nationers arméer möts av samma sorts skepticism av sina landsmän. Från Balkankriget finns också exempel på modiga pingstvänner som med livet som insats vägrade att välja sida när muslimska bosnier, ortodoxa serber och katolska kroater stred mot varandra. I efterföljelsen av Kristus, hans evangelium och den tidiga kyrkan, har människor i alla tider fått uppleva hot, förföljelse och bestraffning för att de vägrat delta i krig och medverka i militära system. När vi ser samma mönster upprepa sig om och om igen, bör vi inte bli förvånade om ett ställningstagande mot militärt deltagande möts av liknande reaktioner också i vår tid. Men fredsvännen blir i striden för friden en profet i sin tid, en som med sitt ställningstagande vittnar om att en fredligare värld är möjlig genom efterföljelsen till Kristus.

FÖR VIDARE LÄSNING

ARTIKLAR

Andréasson, P. (2025). Pingströrelsen som tyst pacifistisk folkrörelse. HYBRID – Mellan Akademi, Kyrka & Samhälle, 3(1), 1–35. https://doi.org/10.58412/hyb.v3i1.25774

https://publicera.kb.se/hyb/article/view/25774

Andréasson, P. (2025). Fribaptismen som fredsrörelse. Fribaptisternas värnpliktsvägran, fredsteologi och fängelsepraktik 1888–1904", Svensk Teologisk Kvartalskrift 101, 37–56. https://doi.org/10.51619/stk.v101i1.27618

https://journals.lub.lu.se/STK/article/view/27618

Grenholm, Micael, (2022) "Enemy Love and Apocalyptic Genocide: Views on Military Violence and Pacifism Among Swedish Pentecostals 1967–1971", Uppsala Studies of Church History, vol. 13.

https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1632796/FULLTEXT01.pdf

BÖCKER

Aldrig mer tillbaka gå: Utmaningar från Anabaptismen, reformationens frikyrkorörelse, antologi med Jonas Melin, Fredrik Wenell, David Willgren, evangelie, 2017.

Aldrig mer våldets väg – en omskakande upptäckt av bibelns fredsbudskap, av Brian Zahnd, Narin förlag och evangelie förlag, 2022

*Det uppochnedvända riket: Jesus alternativ till korrumperad politik, tom religion och orättfärdig ekonomi a*v Donald B. Kraybill, evangelie, 2018.

Mot våldet: Realism, våldets nödvändighet & frihetens närvaro, av Jacques Ellul, Spricka förlag 2023.

Caesar and the Lamb: Early Christian Attitudes on War and Military Service, av George Kalantzis, Cascade Books, 2012, 2025.

The Patient Ferment of the Early Church – The Improbable Rise of Christianity in the Roman Empire, av Alan Kreider, Baker Academics, 2016.

A Culture of Peace: God's vision for the church, av Alan Kreider, Eleanor Kreider, Paula Widjaja, Good Books, 2005. Kan laddas ner gratis på: https://mwc-cmm.org/wp-content/uploads/2024/11/a_culture_of_peace.pdf

FREDSSKAPANDE OCH MISSION: INTERNATIONELLA PERSPEKTIV

SARA JAKOBSSON

Sara Jakobsson, rådgivare för fred och demokrati på PMU. Artikeln bygger på PMU:s bok Church & Peace, som har bearbetats och kompletterats med uppdateringar.

INLEDNING

Fred är mer än frånvaron av krig. Det är en helhet som rymmer rättvisa, försoning och liv i värdighet för alla. I Bibeln beskrivs denna djupare fred med ordet *shalom*, ett tillstånd där relationer, samhällen och skapelsen får blomstra i harmoni. För PMU, som biståndsorganisation inom Pingst FFS, är detta en vägledande vision. Genom sitt arbete tillsammans med lokala kyrkor och partnerorganisationer runt om i världen verkar PMU för en hållbar fred som tar itu med både synligt våld och de underliggande strukturer som skapar otrygghet och ojämlikhet. I en tid präglad av konflikter och globala utmaningar blir kyrkans roll som fredsbyggare – lokalt och globalt – både tydlig och nödvändig.

I det här kapitlet reflekterar vi över hur vi som kristna kan bidra till en mer fredlig värld och vad det kan innebära i praktiken i form av samhällsengagemang. Freden är en del av evangeliet och en del av kyrkans uppdrag i världen, dess mission. Detta uppdrag gäller både här hemma och långt borta, i det stora och i det lilla.

VAD ÄR FRED?

Om vi blev ombedda att förklara innebörden av ordet *fred* med några få ord skulle många av oss troligen säga att fred är motsatsen till krig. Men även om detta kan vara en giltig definition väcker den genast en ny fråga: *Vad är krig?*

Det finns några olika definitioner av krig inom freds- och konfliktforskningen. Enligt Uppsala konfliktdatabas är ett krig ”en statsbaserad konflikt […] som når minst 1000 stridsrelaterade dödsfall under ett specifikt kalenderår”. United States Institute of Peace skriver man att ”krig

är utdragna strider mellan reguljära militära styrkor, paramilitära styrkor eller gerillagrupper". Gemensamt för dessa definitioner, liksom många andra, är att krig innebär en betydande mängd direkt våld.

Om det stämmer att fred är motsatsen till krig innebär det att alla samhällen som inte upplever omfattande direkt våld i själva verket befinner sig i fred. Men frånvaron av krig som en öppen manifestation av våld visar bara att toppen av isberget har tagits bort. Den säger inte mycket om den större del av våldet som finns under ytan.

Denna typ av fred, det vill säga frånvaron av direkt våld eller krig, kan kallas *negativ fred*. Det är en fred där fattigdom, sexism, rasism och andra orättvisa strukturer får fortsätta att existera. Det är en fred där vi kan höra ekot av profeten Jeremia: "'Fred, fred', säger de, fastän det inte är någon fred" (Jer 6:14). Å andra sidan kan en situation utan direkt, strukturellt eller kulturellt våld kallas *positiv fred.* Begreppet positiv fred liknar *shalom*. Båda beskriver en situation av harmoni, rättvisa för alla och hela, fungerande relationer, mellan individer, mellan grupper och mellan mänskligheten och naturen. Inget samhälle lever i perfekt positiv fred. Det är snarare en vision och ett mål att sträva mot.

Vi kan arbeta för ett mer fredligt samhälle även i tider då inget öppet våld förekommer, genom att arbeta förebyggande. Även när direkt våld är begränsat kan vi stärka freden genom att hantera problem och orättvisor som har sin grund i samhällsstrukturer eller kulturella normer. På så sätt bidrar vi till en mer inkluderande och hållbar fred – en fred som omfattar alla.

DET BIBLISKA BEGREPPET *SHALOM*

I Bibeln finns det flera olika ord relaterade till fred. Ett av de centrala begreppen är det hebreiska ordet *shalom*. *Shalom* översätts vanligtvis till "fred", men den översättningen fångar inte ordets fulla betydelse. Innebörden av *shalom* är mycket bredare och inkluderar aspekter som livets fullhet, välstånd, rättvisa och rättfärdighet. Det beskriver en fred som innehåller långt mer än frånvaron av väpnade konflikter. Bibeln talar om fred, eller *shalom*, som ett sätt att leva där rättvisa och rättfärdighet råder, och där människors materiella och andliga behov blir tillgodosedda. *Shalom* kräver mycket mer av oss än bara avväpning. Det välkända bibelcitatet om hur svärd ska smidas om till plogbillar och spjut till vingårdsknivar (Jes 2:4, Mika 4:3) syftar på att vi inte bara ska lägga ner de vapen som används för att förgöra fienden, utan också omvandla dem till verktyg för jordbruk, något som skapar försörjning och tillväxt.

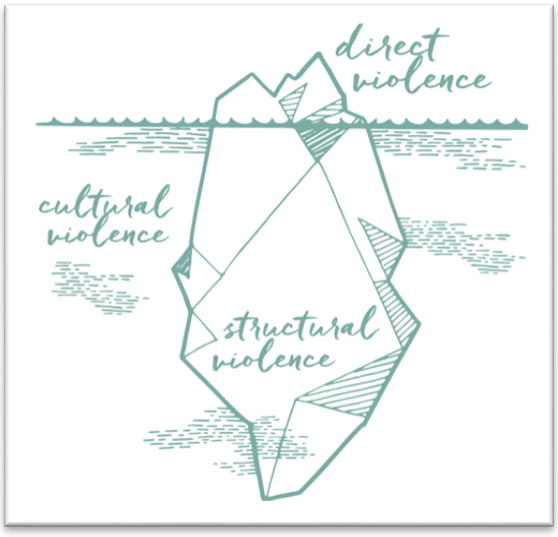
Pastorn och teologen Dr. Al Tizon, författare till '*Whole & Reconciled*,' definierar *shalom* som: "Guds allra bästa för mig, för andra, för alla och för skapelsen."[1] Detta innebär att leva i

fred är att leva i harmoniska och blomstrande relationer med Gud, med andra människor, med oss själva och med skapelsen. Ur detta perspektiv handlar fredsarbete inte bara om att avsluta en väpnad konflikt och återgå till hur det var tidigare. Det handlar om att bygga relationer med Gud och andra människor, föra samman människor och leva på ett sätt som respekterar jorden. För att uppnå sann fred måste vi bygga en värld som präglas av harmoniska och blomstrande relationer på alla nivåer och i alla riktningar. Den värld som Gud har som tanke för oss och skapelsen. Detta kan du läsa mer om i kapitlet “Fred och försoning: Teologiska perspektiv.”

INKLUDERANDE OCH HOLISTISKT FREDSARBETE

Internationella studier och erfarenheter visar att hållbar och stabil fred kräver att flera röster och perspektiv inkluderas i beslutsfattande processer. Fred byggs inte av några få, utan av hela samhällen där kvinnor och män, unga och gamla, ges möjlighet att bidra. För kyrkan innebär detta ett lärjungaskap som också omfattar ansvar för skapelsen och för våra medmänniskor. När människor tillsammans arbetar för rättvisa, inkludering och hållbar utveckling stärks både tilliten och förutsättningarna för en varaktig fred.

Isbergsmodellen: Olika former av våld stärker varandra

De olika formerna a v våld kan illustreras som ett isberg som flyter i vattnet. Det direkta våldet är toppen som är synlig ovanför ytan. Det är den typ av övergrepp vi ser, såsom krig, kroppslig bestraffning eller slagsmål. Det strukturella våldet utgör den stora del som ligger under ytan. Det är svårare att upptäcka men inte mindre skadligt. Det kulturella våldet är den kalla luften och vattnet som håller isberget på plats och ser till att det inte smälter.

Att se våld på detta sätt kan hjälpa oss att minnas att våld förekommer även där det inte finns någon synlig förövare. Ibland är dessa former av våld så djupt inbäddade i vår kultur och världsbild att vi knappt ens märker dem. De uppfattas helt enkelt som ”så här är det”. Om vi vill vara fredsskapare behöver vi avslöja och bli medvetna om de orättfärdiga strukturer och det kulturella rättfärdigande av våld som finns omkring oss. Först då kan vi uppmärksamma dem och försöka förstå vilken roll vi själva kan spela i att bryta dem.
I de kulturella och strukturella formerna av våld hittar vi ofta grunden till det synliga, direkta våldet. I situationer med öppna och direkta kränkningar av människors värdighet, som folkmord eller användning av sexuellt våld i konflikt, är det strukturella och kulturella våldet det som håller uppe våldets isberg och rättfärdigar de direkta uttrycken.

Direkt våld kan delas in i följande kategorier:
fysiskt, psykiskt, ekonomiskt, sexuellt och verbalt.

Direkt våld är den mest synliga och omedelbart igenkännbara formen av våld. Det omfattar fysiska handlingar som krig, strider, misshandel, våldtäkt och mord, men även verbalt våld såsom hot, trakasserier och hatpropaganda. Det direkta våldet kännetecknas av att det finns en tydlig förövare som kan identifieras och hållas ansvarig för våldshandlingen, samt ett direkt offer som drabbas. Konsekvenserna är ofta omedelbara i form av död, skador, trauma och materiell förstörelse. Just eftersom direkt våld är synligt och konkret tenderar det att få störst medialt och politiskt fokus, trots att det ofta är ett symptom på djupare och mer långlivade våldsformer.

Strukturellt våld kan delas in i följande kategorier:
system, institutioner, social hierarki, ekonomisk status och normer.

Det går inte att utpeka en enskild individ som ansvarig för strukturellt våld. I stället är det samhälleliga strukturer som tillsammans skapar och upprätthåller orättvisor.
Ett exempel är lagar som reglerar relationer mellan grupper, såsom under apartheid eller i Nazityskland, där ägande, äktenskap och arbete styrdes utifrån ras. Ett annat exempel är när vissa grupper saknar tillgång till grundläggande samhällstjänster, som utbildning eller sjukvård, till exempel när vård saknas i deras område eller undervisning sker på ett språk som de inte förstår. Långvarig marginalisering kan dessutom leda till fattigdomsstrukturer som består över generationer.

Kulturellt våld kan delas in i:
religion, vetenskap, konst, språk och ideologi.

När vi talar om kulturellt våld är det ännu svårare att se någon tydlig förövare, ibland till och med svårt att se strukturen. Kulturellt våld handlar om idéer, föreställningar och språkbruk i

en kultur som kan användas för att rättfärdiga eller legitimera både direkt och strukturellt våld.

Till exempel består historieböcker och monument ofta av berättelser och avbildningar av ”stora män” som krigare, befriare och kungar. Detta signalerar vem som anses vara viktig i ett samhälle och vad viktiga människor förväntas ägna sig åt. Religion har genom historien använts för att rättfärdiga korståg, inkvisition, kastväsen, könsojämlikhet och andra former av förtryck.

Nazistpartiet legitimerade sin ideologi genom rasistisk pseudovetenskap som frenologi. Språket vi använder är också fullt av uttryck som förstärker könsnormer och ojämlikhet, till exempel ”pojkar är pojkar” eller ”sluta gråta som en tjej”.

I litteratur och film gestaltas ofta skurkar som personer med koppling till eller drag från grupper som anses hota producentens hemland, till exempel ryska, mellanösternbaserade eller kinesiska karaktärer i hollywoodfilmer. Dessa mönster bidrar till kulturellt våld genom att normalisera misstänksamhet, stereotyper och fiendebilder.

FÖRSONING OCH RÄTTVISA

Försoning och rättvisa är viktiga delar av fredsbyggande, utan detta försvagas förutsättningarna för en stabil fred. Försoning är en process där olika aktörer kommer samman och arbetar för goda relationer efter att en konflikt har ägt rum. Det kan beskrivas som en ”andlig process som innefattar förlåtelse, omvändelse och rättvisa och som återställer brutna relationer och system så att de speglar Guds ursprungliga avsikt: att hela skapelsen ska blomstra.”[2] Försoningsprocessen är central i tanken om *shalom*, och den innebär att lyssna, förstå och att humanisera den Andre. Försoning kan vara ett svårt och smärtsamt arbete, som att rengöra ett infekterat sår innan det kan lämnas att läka. Men för att nå en fred som är mer än bara frånvaron av krig måste vi engagera oss i denna process. Fredsbyggande som inkluderar sann försoning kräver att vi arbetar för förverkligandet av Guds rike. Att skapa fred innebär att ta det som är trasigt och arbeta för att återställa det i riktning mot det harmoniska tillstånd som Gud avsåg för skapelsen.

I den perfekta värld som Gud från början skapade fanns ingen plats för orättvisa. Därför måste vi i vårt arb*ete för Guds rike konfrontera orättvisor. Teologen Ruth Padilla De Borst skriver:* ”I varje situation där makt missbrukas och de starka utnyttjar de svaga, tar Gud de svagas sida. Konkret betyder det att Gud är för de förtryckta och mot förtryckaren, för de exploaterade och mot exploatören, för offret och mot förövaren.”[3] I vårt fredsarbete behöver vi följa Jesu och den tidiga kyrkans exempel och utmana destruktiva normer och

strukturer i samhället. Vi måste stå upp för de mest sårbara, de förtryckta och de utblottade. Då är vi sanna fredsstiftare.

FARAN MED EN ENDA BERÄTTELSE

Som människor tenderar vi att kategorisera både saker och människor i olika grupper. Det är naturligt och ett sätt att förstå vår omgivning och världen. Genom att identifiera skillnader kan vi orientera oss och kommunicera. Men denna kategorisering innebär två risker som är viktiga i freds- och konfliktsammanhang.

Den första risken är att indelningen i grupper skapar starka strukturer av fragmentering och exkludering. När grupper formas och förstärks kommer de som står utanför oundvikligen att bli exkluderade. Detta ligger i gruppers natur, ingen kan eller vill tillhöra varje grupp. Men när gränserna mellan grupper blir för hårda, så att det blir svårt att gå in i eller lämna en grupp, eller när grupper hindras från att interagera med varandra, leder det till splittring i samhället. Vill vi arbeta för fred för alla så måste vi inkludera *alla*, inte bara de som tillhör ”oss”.

Den andra risken hänger nära samman med den första: tendenser att förenkla andra människor och se dem som stereotyper. Under 1950-talet undersökte Frantz Fanon och senare Edward Said begreppet ”den Andre”, som utvecklats som en motpol till ”Självet”. Fanon och Said visade hur västerländska samhällen format sin identitet i kontrast till afrikaner eller människor från Orienten, samtidigt som de reducerade dessa grupper till stereotyper. Denna uppdelning mellan ”Väst” och ”Resten” är ett tydligt exempel på hur kategorisering och stereotyper formar samhällen än idag. Men liknande processer sker även inom andra grupper och sammanhang. Vi formar på olika sätt våra identiteter i relation till och i kontrast mot andra.

På samma sätt vet vi vad det innebär att vara svensk därför att det inte är att vara fransk eller amerikansk. Vi har föreställningar om hur kvinnor förväntas uppträda i en viss kultur, eftersom det skiljer sig från vad vi förväntar oss av män. Dessa kulturella skillnader kan snabbt bli förenklade, begränsande och skadliga. Författaren Chimamanda Ngozi Adichie beskriver detta som ”faran med en enda berättelse”, när en grupp människor reduceras till *en* förenklad version av sig själva. När vi endast berättar en enda historia om vad det innebär att vara kvinna, man, asiat, amerikan, afrikan eller europé, faller vi i fällan att reproducera stereotyper och förstärka skillnader. Stereotyper och ”en-berättelse-perspektiv” splittrar människor, oavsett om det gäller politik, ålder, etnicitet eller vardagsfrågor som hur vi ställer oss till en ny motorväg. De stärker mentaliteten av ”vi och dom” och kan förstärka eller skapa konflikter mellan grupper.

VAD BIDRAR TILL ETT MER FREDLIGT SAMHÄLLE?

Ett sätt att arbeta för fred är att uppmärksamma och stärka det som för människor samman. I alla samhällen finns positiva krafter – relationer, värderingar, traditioner och gemensamma intressen – som bidrar till gemenskap. Dessa kallas ofta sammanhållande krafter (connectors). Det kan till exempel vara kultur, sport, tro, gemensamma erfarenheter eller engagemang för miljön.

Samtidigt finns det faktorer som kan skapa eller förstärka motsättningar, så kallade splittrande krafter (dividers). Skillnader i sig är inte problemet, men när de förstärks eller utnyttjas kan de bidra till konflikt. Det kan handla om orättvisa system, negativa attityder eller symboler som exkluderar vissa grupper.

En av utmaningarna är att sammanhållande faktorer ibland är svåra att upptäcka, eftersom de uppfattas som det ”normala”. När saker fungerar som de ska reflekterar vi sällan över varför, men när något går fel letar vi efter orsakerna. Därför lägger vi ofta större vikt vid splittrande krafter än sammanhållande och riskerar då att förbise de positiva krafter som redan finns. Men om vi vill arbeta för *positiv fred*, mer än bara som frånvaron av konflikt, har vi inte råd att ignorera de faktorer som bygger den.

Att förstå sin roll handlar inte bara om att undvika att göra skada. Våra insatser påverkar alltid sammanhanget vi verkar i, både här nationellt och i internationella miljöer. Därför behöver vi vara uppmärksamma på hur våra aktiviteter påverkar relationer mellan grupper, maktstrukturer och ojämlikheter. Genom ett konfliktkänsligt arbetssätt kan vi också aktivt bidra till fred och sammanhållning. Det innebär att vi tar hänsyn till dessa perspektiv i hela processen: från analys och planering till genomförande och uppföljning.

Konfliktkänslighet innebär inte att vi ändrar vårt uppdrag eller slutar med viktiga insatser. Det handlar om att genomföra dem på ett genomtänkt sätt, så att vi minskar risken för att skapa spänningar och i stället stärker det som förenar.

Tre enkla utgångspunkter:

- Förstå kontexten – både lokalt, nationellt och internationellt.
- Se hur insatsen påverkar och påverkas av denna kontext.
- Agera utifrån denna förståelse för att minska risker och stärka positiva effekter.

KYRKAN OCH FREDSBYGGANDE

Kyrkan har en viktig roll i att stödja människor i utsatta situationer, skapa trygghet och bidra till stabilitet även i svåra och kaotiska sammanhang. Den har också ett uppdrag att arbeta för fred. Här avses kyrkan i bred mening – både lokala församlingar, samfund och andra kristna organisationer.

Att arbeta för fred utifrån tro innebär stora möjligheter. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att kyrkan också kan bidra till konflikt. Genom historien har religion använts för att rättfärdiga våld och förtryck. Därför behöver kyrkan vara villig att granska och utmana tolkningar och maktstrukturer som riskerar att skada, och arbeta med ansvar, upprättelse och försoning.

Samtidigt har kyrkan en unik potential att bidra positivt. Den har ofta ett stort förtroende och kan:

- utmana destruktiva normer
- skapa trygga mötesplatser för dialog
- bygga broar mellan människor
- bidra till försoning och läkande
- hantera också existentiella och andliga frågor i konflikt

Kyrkan finns dessutom på lokal, nationell och internationell nivå och samlar människor från olika delar av samhället. Det ger goda förutsättningar att arbeta för fred – men det kräver ett aktivt val att göra det.

Några viktiga utmaningar att vara medveten om:

- *Vi och dom-tänkande:* Kyrkan kan både inkludera och exkludera – och behöver aktivt främja sammanhållning.
- *Genus:* Ojämlikheter mellan kvinnor och män finns även inom kyrkan.
- *Ungas delaktighet:* Unga riskerar att inte få utrymme i hierarkiska strukturer.
- *Miljö:* Skapelseansvaret behöver ibland få större plats i praktiken.

Samtidigt finns en stark grund för fredsarbete i tron att alla människor har lika värde, att varje människa är skapad till Guds avbild och att Gud vill se försoning, rättvisa och fred.

UNGA I FREDSBYGGANDE

Barn och unga utgör en stor del av befolkningen i konfliktdrabbade områden och tillhör de mest utsatta grupperna. De riskerar att dras in i våld, förlora tillgång till utbildning, tvingas på flykt eller utsättas för exploatering. Samtidigt formas deras framtid och identitet i dessa sammanhang, vilket gör dem särskilt viktiga i frågor som rör fred och samhällsutveckling.

Trots detta inkluderas unga ofta i begränsad utsträckning i fredsprocesser och beslutsfattande. De möter dessutom stereotypa föreställningar som antingen framställer dem som hot – exempelvis våldsbenägna unga män – eller som passiva offer, såsom unga kvinnor. Dessa förenklade bilder riskerar att både begränsa deras möjligheter och förminska deras faktiska bidrag.

Erfarenheter från PMU:s arbete visar att unga redan är aktiva aktörer i fredsbyggande, när de ges rätt förutsättningar. Genom att arbeta ungdomssensitivt och ungdomsinkluderande, det vill säga utifrån ungas perspektiv och med deras aktiva deltagande, kan insatser bidra till både stärkt egenmakt och hållbara fredsprocesser. När unga får möjlighet att organisera sig, uttrycka sina perspektiv och delta i beslutsfattande, blir de viktiga bärare av förändring i sina samhällen. Samma sak gäller involvering av unga i våra församlingar. Om vi vill nå den yngre målgruppen måste vi lyssna till ungas perspektiv och de måste få vara med och fatta beslut, annars risker vi att förlora den gruppen i vårt arbete.

EGYPTEN – LÄGER FÖR BARN OCH UNGA OM FREDSBYGGANDE SAMHÄLLEN

Masrtopia är ett projekt som har utvecklats i Alexandria, där barn och unga lär sig innebörden av demokrati och fredlig samexistens. Deltagare med olika socioekonomisk bakgrund, religion, kön, etnicitet och nationalitet samlas på ett läger där fokus ligger på att leva tillsammans och övervinna fördomar. Under lägret får barnen i uppgift att skapa ett tänkt samhälle från grunden, byggt på demokratiska principer, en verklig utopi på en ö.

Genom praktiska och lekfulla övningar synliggörs hur värden som respekt, medborgarskap och acceptans av olikhet kan ta form. Rättsstatens principer och demokratins värde diskuteras och förstås genom processen att tillsammans utarbeta och enas om en konstitution. Därefter får barnen lära sig att hantera olika situationer, till exempel hur man genomför ett demokratiskt val baserat på principerna om jämlikhet och tolerans, med stöd av volontärer och lägerledare. I slutet av lägret gör deltagarna ett åtagande kring vad de kommer att bidra med i sina lokalsamhällen när de lämnar ön och återvänder hem. Under lägrets gång sker en tydlig förändring i deltagarnas tankar kring vikten av jämlikhet, yttrandefrihet och respekt för andras åsikter. Alla ungdomar och volontärer upptäcker att ett liv utan våld är möjligt och att fredlig samexistens är genomförbar när olikheter respekteras.

Många av deltagarna har inlett vänskaper över gränser som religion, bakgrund, kön och socioekonomiska skillnader. Projektet förändrar inte bara de unga deltagarnas attityder. Även handledare, volontärer och ambassadörer utvecklas till engagerade aktörer för fredsbyggande.

GENUS OCH FREDSARBETE

Konflikter påverkar kvinnor, män, flickor och pojkar på olika sätt. Medan det ofta är fler män ofta dör i direkta strider, är kvinnor och flickor ofta mer sårbara före, under och efter konflikter på grund av ojämlika maktstrukturer och könsnormer. De drabbas i högre grad av sexuellt och könsbaserat våld, begränsad rörlighet, ekonomisk utsatthet och bristande tillgång till samhällsservice. Samtidigt kan destruktiva normer kring maskulinitet bidra till att legitimera våld, vilket också påverkar män och pojkar negativt, exempelvis genom ökad press att delta i våld och konflikter.

Dessa ojämlikheter är inte bara konsekvenser av konflikt, utan också faktorer som kan bidra till att konflikter uppstår och eskalerar. Samtidigt finns en stor potential i att arbeta med genusfrågor i fredsbyggande. Erfarenheter från PMU:s samarbetspartners visar att när kvinnor ges möjlighet att delta i fredsprocesser och samhällsbeslut stärks både inkludering och hållbarhet i fredsarbetet.

Ett effektivt fredsarbete behöver därför både synliggöra och utmana begränsande könsroller, samt skapa konkreta möjligheter för kvinnor, män och unga att delta på lika villkor. Kyrkor och lokalsamhällen spelar här en viktig roll som plattformar för förändring, där normer kan omförhandlas och fler röster få utrymme. Detta är även viktigt i arbetet i Sverige. Vilka röster är det som syns och hörs? Hur arbetar vi med att stärka strukturer så kvinnor inte behöver vara mer utsätta i sina roller som ledare? Även om vi i arbetet i Sverige har kommit lång så finns det mycket kvar att göra med för att kvinnor och män ska kunna delta på lika villkor.

ETIOPIEN – KVINNOR OCH UNGA I CENTRUM FÖR HÅLLBAR FRED

I centrala Etiopien har långvariga väpnade konflikter, präglade av etniska, religiösa och politiska motsättningar, haft förödande konsekvenser för lokalsamhällena. Våldet har krävt hundratals liv och tvingat många familjer på flykt. Trots upprepade försök från myndigheter och organisationer att medla fred, saknades långsiktiga och hållbara lösningar. En verklig förändring tog form först när PMU:s partner YBCEDO valde att aktivt involvera kvinnor och unga i fredsprocessen.

Genom ett fredsprogram samlades kvinnor från olika etniska och religiösa grupper som tidigare stått på varsin sida av konflikten. Deltagarna fick utbildning i fredsbyggande, möttes över konfliktlinjer, byggde relationer och tog fram gemensamma handlingsplaner för dialog och samexistens. Tidigare fredsinitiativ hade nästan uteslutande fokuserat på män som fredsaktörer, men när kvinnor – och även ungdomar – inkluderades skapades nya vägar framåt. Kvinnorna använde sina nätverk för att påverka män i familjer och byar, dämpa våldsutbrott och sprida budskap om försoning. Arbetet bidrog till att avsluta en konflikt mellan två större byar som pågått i sju år och krävt över 200 liv samt skadat tusentals människor.

När kvinnorna fick en gemensam plattform växte både självförtroende och handlingskraft. Arbetet gick snabbt vidare från konflikthantering till återuppbyggnad. Kvinnogrupperna tog initiativ till insamlingar av kläder, filtar, vattendunkar, köksredskap, mat och pengar till familjer som förlorat anhöriga och fått sina hem nedbrända. Ungdomar engagerades aktivt i återuppbyggnadsarbetet, och hittills har mer än 67 hus återuppförts i de drabbade områdena.

Ett särskilt fokusområde blev att motverka tvångsäktenskap. Under konfliktåren hade kidnappningar av unga flickor ökat, trots att detta är förbjudet enligt nationell lag. Traditionella sedvänjor fortsatte att legitimera övergreppen. Genom kvinnornas långsiktiga påverkansarbete resulterade insatserna i att en regional lag infördes som skärper ansvaret och bötfäller samtliga inblandade – från kidnappare till familjer och religiösa ledare. Lagen gör det möjligt att ingripa redan vid avsikt att genomföra ett tvångsäktenskap, vilket stärker flickors rätt till självbestämmande och till fortsatt skolgång.

Fredsarbetet har också nått nästa generation. Genom aktiviteter efter skoltid har kvinnor, som tidigare arbetade enbart med flickgrupper, börjat utbilda både flickor och pojkar i frågor om fred, dialog och konfliktlösning. Eleverna har i sin tur fört med sig kunskapen hem till sina familjer, vilket bidragit till att fredsbudskapet spridits snabbt mellan hushåll och byar. Nya samarbeten har vuxit fram och lokala initiativ för att stötta sårbara familjer fortsätter att ta form.

I slutet av processen beskriver Medina, en av de kvinnor som deltagit i programmet, den förändring som skett. Hon berättar hur kvinnorna nu själva driver insatser för fred och utveckling, från påverkan på lagstiftning till praktiska återuppbyggnadsinsatser. Hon förklarar hur den nya lagen mot tvångsäktenskap fungerar i praktiken och hur familjer och ledare nu hålls ansvariga för sina handlingar. När hon får frågan om vem som tog initiativ till förändringen svarar hon med självklarhet att det var kvinnorna själva. Medina beskriver också hur utbildningen från YBCEDO förändrade hennes syn på kvinnors ledarskap och hur även män i området nu i allt högre grad erkänner kvinnors roll som avgörande aktörer för

fred. Hon avslutar med att berätta hur barn och unga blivit viktiga bärare av fredsbudskapet och hur hoppet långsamt återvänt till samhällen som under lång tid präglats av våld.

MILJÖ OCH FREDSBYGGANDE

Klimatförändringar och miljöförstöring påverkar i allt högre grad förutsättningarna för fred och säkerhet. De skapar inte konflikter i sig, men förstärker ofta redan existerande sårbarheter. När tillgången till resurser som vatten, mark och mat minskar ökar konkurrensen, vilket kan leda till spänningar och konflikter – särskilt i områden där samhällen redan är utsatta. Barn och unga drabbas särskilt hårt, genom otrygghet, brist på försörjning och begränsade framtidsmöjligheter.

Samtidigt påverkar konflikter miljön negativt, genom förstörda ekosystem, förorenad mark och försvagade institutioner. Detta försvårar återhämtning och riskerar att skapa en negativ spiral där konflikt och miljöförstöring förstärker varandra.

PMU:s erfarenhet visar att hållbart fredsbyggande behöver ta hänsyn till dessa samband. Genom att stärka lokalsamhällens motståndskraft, arbeta med hållbar resursförvaltning och inkludera olika grupper i beslutsprocesser kan både konfliktrisker minska och livsvillkor förbättras. Fred handlar därför inte bara om frånvaro av våld, utan också om att skapa hållbara och rättvisa förutsättningar, för människor och för miljön.

KENYA – SYSTEM FÖR TIDIG VARNING FÖREBYGGER UTBROTT AV VÅLDSAMMA KONFLIKTER

Den nordvästra delen av Kenya har under lång tid präglats av våldsamma konflikter mellan folkgrupperna Turkana och Pokot, främst kring naturresurser och boskapsstölder. Free Pentecostal Fellowship in Kenya (FPFK) har funnits närvarande i området som kyrka under många år och beslutade tillsammans med lokalbefolkningen att börja arbeta med fredsbyggande initiativ.

FPFK:s projektteam har använt flera strategier för att motverka de bakomliggande konflikterna i regionen, i syfte att skapa en hållbar fred. De har initierat försörjningsprojekt för att hantera bristen på resurser. För att bygga en fredskultur har de också skapat dialogplattformar där människor kan mötas och få en bättre förståelse för varandras livssituationer. En central del i fredsarbetet har varit att uppmuntra män och kvinnor att diskutera och ifrågasätta de könsroller som understöder boskapsräder, samt att identifiera manliga förebilder som inte är krigare.

Parallellt med arbetet med de grundläggande utmaningarna har FPFK också etablerat ett framgångsrikt system som syftar till att förhindra att konflikter eskalerar till våld: Konfliktens system för tidig varning. Systemet bygger på antagandet att lokalsamhällen själva kan identifiera tidiga tecken på spänningar och andra hot, samt att våldsutbrott kan förebyggas genom att snabbt vidta lämpliga åtgärder anpassade till den specifika situationen.
Lokala fredsobservatörer från FPFK utbildas i att upptäcka tidiga tecken på våldsam konflikt. Baserat på erfarenheter och noggranna analyser kan se att sådana tecken till exempel vara mobilisering av män, en ökning av hotfullt språkbruk eller planering av en räd. Fredsobservatörerna kan då larma det tidiga varningssystemet via mobiltelefon, med hjälp av en informationsteknik som håller dem anonyma och skyddade. Som svar på larmet mobiliserar fredsteamet därefter rättsvårdande myndigheter, lokala ledare eller andra fredsbyggande aktörer, beroende på hotets karaktär.

Utöver fördelen i att hantera konflikter i ett tidigt skede, innan de eskalerar till öppet våld, skapar systemet också en länk mellan myndigheter och lokalsamhällen. Detta bidrar till att bygga ansvarstagande och förtroende.

Det tidiga varningssystemet stoppar våldsutbrott som annars skulle fördjupa spänningarna i regionen ytterligare. Genom åren har systemets effektivitet i att hantera våldsamma konflikter och könsbaserat våld uppmärksammats av både regeringen och andra civilsamhällesorganisationer som arbetar med fredsbyggande.

Lokapel Nasia är en tidigare krigare från folkgruppen Pokot. Han berättar om sin förändring: ”När jag växte upp var det intensiva strider, så jag bestämde mig för att delta. Jag stred för att få mer boskap och mat… När jag var i strid kände jag mig som en man. När jag kom tillbaka till byn hyllades jag som en man. Jag slåss inte längre. Jag såg de negativa konsekvenserna. Några av mina vänner dog och vi förlorade djur. I dag är jag med i en fredskommitté och förstår vikten av att inte strida. Min mamma har spelat en viktig roll – hon uppmuntrade mig att arbeta i stället och skapa en egen inkomst. Om vi fortsätter att arbeta för fred tror jag att vi kommer kunna hålla oss borta från strider i framtiden.”

LÄSTIPS:

Church & Peace – Resource and tool box, PMU
Church and Gender Equality – Resource and tool box, PMU
Church and Environment – Resource and tool box, PMU
THE CONFLICT SENSITIVITY WHEEL – A Tool for Conflict-Sensitive Approaches to Development,
Humanitarian Assistance and Peacebuilding, PMU

KÄLLOR

1. Al Tizon (2018), Whole and Reconciled: Gospel, Church, and Mission in a Fractured World, Baker Academic of Baker Publishing Group, p 85
2. Jermia 6:14
3. https://www.usip.org/sites/default/files/files/peaceterms.pdf
4. Al Tizon (2018), Whole and Reconciled: Gospel, Church, and Mission in a Fractured World, Baker Academic of Baker Publishing Group, p XVIII
5. Al Tizon (2018), Whole and Reconciled: Gospel, Church, and Mission in a Fractured World, Baker Academic of Baker Publishing Group, p 195

VÅLD OCH KONFLIKT: ETISKA OCH PRAKTISKA PERSPEKTIV

JOEL OREDSSON

Joel Oredsson är Pastor och föreståndare Ulriksbergskyrkan Växjö (tidigare arbetat som polis i 13 år).

INLEDNING

Det väcks många frågor när vi börjar fundera över den kristna trons förhållningssätt till våld. Hur ser vi som kristna på våld, generellt och i samhällets institutioner? Hur definierar vi begreppet våld? Är det alltid fel eller finns det tillfällen då det kan vara tillåtet att använda någon form av våld? Är det skillnad mellan att försvara sig själv och att försvara sin nation? Hur ska vi som kristna förhålla oss till roller som militär och polis? Hur kan Bibeln vägleda oss i dessa frågor?

VAD ÄR VÅLD?

Ett sätt att definiera våld är: ”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill”. (Per Isdal, Meningen med våld, 2001).

Våld kan uttryckas på olika sätt; fysiskt, psykiskt, ekonomiskt, sexuellt med mera. I denna text kommer det först och främst att resoneras kring fysiskt våld, men även fysiskt våld behöver definieras. För visst är det skillnad mellan att slå någon eller att ta tag i någon för att leda bort personen? Eller att skjuta någon jämfört med att knuffa undan någon som slår någon annan?

Våld och makt går ofta hand i hand i den brustna värld vi lever i. För att demonstrera sin makt eller för att få sin vilja igenom kan privatpersoner, grupper och länder använda sig av våld. Det anfallande våldet är en sak, och inte så svårt att beteckna som icke önskvärt för en

kristen person, men hur är det med försvarande våld? Är det skillnad mellan att som privatperson försvara sig och att som nation genom våld vidta försvarande åtgärder?

VAD SÄGER BIBELN?

Bibeln i sin helhet beskriver upprepade gånger hur vi som kristna är kallade till att stå upp för den utsatte (den faderlöse, änkan och främlingen) och att inte tyst se på när någon behandlas orättfärdigt (5 Mos 10:18–19; Jer 22:3; Sak 7:10; Mal 3:5). Vad innebär detta? Kan det innebära att du och jag, om möjligt, bör ingripa när någon utövar våld mot någon annan, även om det kräver någon form av våld från vår sida?

Samtidigt är ett annat genomgående tema i Bibeln att Jesus utövar makt på ett motsatt sätt jämfört med hur det funkar i den fallna världen. Jesus går lidandets väg, han ödmjukar sig inför sina bespottare och till och med sina bödlar (Matt 26:57–27:44). Jesus är Lejonet av Juda genom att vara Guds dyrbara offerlamm (Upp 5:5–6). Som kristna är vi kallade att leva enligt Jesu exempel och i allt följa honom som är Fridsfursten (Jes 9:6). Vad får detta faktum för praktiska konsekvenser för oss idag om vi tror att vi är kallade att vara efterföljare till Jesus?

Ett välkänt bibelord när kristna resonerar kring våld är Jesu ord i Matt 5:39: ”Om någon slår dig på högra kinden, vänd då också andra kinden mot honom.” Menar Jesus att om du blir anfallen av någon så får du inte försvara dig? Eller handlar texten mer om att inte hämnas (se Matt 5:38). Det finns olika sätt att förstå Jesu ord men jag lutar starkt åt att texten handlar om att inte hämnas.

KYRKANS OCH DEN KRISTNES PROFETISKA RÖST I VÄRLDEN

Bibeln lär att Gud en dag kommer döma alla människor. Guds kärlek och rättfärdighet går hand i hand. Gud kommer en dag att upprätta hela skapelsen och redan nu kan vi som kristna förkroppsliga Guds fredsrike här på jorden. Jesus lär oss att be ”Låt ditt rike komma…” (Matt 6:10) vilket leder oss till att tro att Guds rike faktiskt redan nu kan bryta in i vår fallna värld. Detta manar till djup eftertanke kring hur vi som kristna kan visa vår värld på att det finns andra sätt att hantera konflikter på än genom våld, från det personliga planet ända till världspolitiken. När Jesus grips tar en av lärjungarna fram ett svärd och hugger av örat på en av översteprästernas tjänare. Jesus säger då: ”Sätt tillbaka dit svärd i skidan! Alla som tar till svärd ska dödas med svärd” (Matt 26:52). Våld föder våld och den onda spiralen kan inte lösas med mer våld, något radikalt annorlunda krävs. När Ryssland invaderade Ukraina och hopplösheten och hatet fick grepp om det ukrainska folket, satte staten upp affischer längs med vägarna för att öka kampviljan men även hatet. Då valde några kyrkor i

Ukraina att sätta upp stora affischer med bibelord för att, i stället för mer hat och hopplöshet, ingjuta hopp i en fruktansvärt svår situation.

FÅR JAG ANVÄNDA VÅLD FÖR ATT FÖRSVARA MIG SJÄLV?

Om du hamnar i en situation där någon annan utövar våld mot dig är det rimligt att du vidtar åtgärder för att undkomma situationen eller skydda dig själv. Detta kan innebära att du använder ett försvarande våld genom att till exempel blockera ett slag eller mota undan den som attackerar dig. Att ”vända andra kinden till” kan inte innebära att du inte får agera för att undvika att bli slagen, men orden från Jesus manar oss att inte hämnas när vi väl blivit utsatta för våld.

FÅR JAG ANVÄNDA VÅLD FÖR ATT FÖRSVARA NÅGON ANNAN?

Att vidta åtgärder, inklusive försvarande våld, för att skydda mig själv är inte svårt att rättfärdiga men vad ska jag göra om jag ser någon annan som utsätts för våld? Det finns såklart olika sätt att agera på om du ser någon utsättas för våld. Ett alternativ är att ringa polisen. Ett annat alternativ är att genom dina ord avbryta våldet. Ytterligare ett alternativ är att med försvarande våld avbryta gärningspersonens våld mot den utsatte. Det sista alternativet är såklart förknippat med fara för din egen säkerhet men att försvara den utsatte är djupt bibliskt.

Som medmänniskor har vi alla ett ansvar att göra vad vi kan för att försvara den som på något sätt utsätts för våld. Om du på din skola eller arbetsplats ser någon som mobbar någon annan eller utsätter personen för våld av något slag så finns det alltid något du kan göra. Du kan göra din röst hörd och säga till den som mobbar eller är våldsam att detta är fel. Ibland kan det kännas svårt eller till och med vara farligt att bryta in och då kan ett alternativ vara att säga till någon ansvarig person, lärare/chef/annan vuxen, för att på det sättet hjälpa den utsatte.

När det kommer till att försvara dig själv eller någon annan med hjälp av våld så finns det lagar och regler i Sverige som styr på vilket sätt och i vilken omfattning detta får ske. Enligt svensk lag har varje person rätt att agera i nödvärn. Nödvärn är en lagstadgad rättighet (24 kap. 1 § brottsbalken) att använda våld eller hot om våld för att försvara sig själv, andra eller egendom vid ett pågående eller överhängande brottsligt angrepp. Våldet får inte vara "uppenbart oförsvarligt" i förhållande till hotet. I Sverige finns det ett rättssystem varigenom man ser till att dessa lagar och regler efterlevs och när de inte efterlevs utdöms straff på ett eller annat sätt.

FÅR JAG ANVÄNDA VÅLD FÖR ATT FÖRSVARA MITT LAND?

Vid en första anblick kan det tyckas att skillnaden mellan att använda våld för att försvara sig själv eller någon annan och att försvara sitt land inte är särskilt stor. Men vid mer eftertanke blir det svårare när vi kommer till våldsanvändning i syfte att försvara sitt land. Här presenteras tre anledningar som ligger till grund för detta.

1. Den första är att gränsen mellan anfallande våld och försvarande våld på nationsnivå är minst sagt suddig. I många konflikter och krig i vår värld motiveras våld av den anfallande parten med att det görs med ett försvarande syfte. Ryssland invaderade Ukraina dels med motiveringen att man skulle skydda och försvara den ryska befolkningen i ukrainska landområden. Anfallet blir då egentligen inget anfall utan det omskrivs som försvarande åtgärd. Det finns flera exempel på liknande händelser där man från ett land attackerar ett annat land för att förekomma eller förebygga att själva bli anfallna. Det går att förstå en sådan tankebana men den blir djupt problematiskt eftersom det är den anfallande parten som definierar reglerna för motiveringen till anfallet.

2. En annan försvårande omständighet är bristen på regler och lagar. Det finns konventioner och överenskommelser mellan nationer gällande krigets spelregler men vem är ansvarig för att de efterlevs och vem har mandat att döma och skipa rättvisa när fel begås? Det finns försök till system (till exempel ICC och olika tribunaler) för detta men vi ser gång på gång att bristerna i detta system är stora.

3. En tredje anledning till att militärt våld skiljer sig från försvarande våld på ett personligt plan, är att militärer tränas i att använda våld för att i vissa fall döda. När du som privatperson tvingas att använda försvarande våld är det aldrig med syftet att döda någon. Inte heller polisen i Sverige använder våld med syftet eller målet att döda någon (även om det finns risk för att det blir utfallet). Men inom det militära är det annorlunda. Den svenske officeren David Bergman skriver i sin bok Stridens psykologi: ”Den militära strukturen för våld […] medger tillfällig frånkoppling av vår personliga moral för enskilda kontexter och introducerar en ny, parallell moralisk struktur som systematiskt utnyttjar flera av de psykologiska mekanismerna.” (Bergman David, Stridens psykologi: konsten att döda och överleva, Studentlitteratur, Lund, 2022.)

   För att träna militärer i att döda försöker man få dem att se på sin fiende som något annat än en människa, så kallad avhumanisering. Den du ska bekämpa är inte en människa utan en fiende, eller till och med ett odjur.

POLIS ELLER MILITÄR OCH KRISTEN?

Kan jag som kristen arbeta som polis eller militär? Dessa två yrken har sina likheter men också sina tydliga skillnader. Polisen i Sverige har tydliga regler och förordningar att förhålla sig till och granskas av den svenska rättsstaten. Det finns andra länder där polisen inte lika tydligt lyder under lagen eller granskas av en demokratisk rättsstat, vilket gör stor skillnad när det gäller om man som kristen kan arbeta som polis. Att vara polis i Sverige handlar i grunden om att ställa sig på de utsattas sida, på olika sätt hjälpa dem, och även att lagföra brottsutövarna.

Utmaningarna som kristen och polis kan dels handla om att bevara sitt hjärta mjukt i en hård värld, dels att avgöra var gränserna för våldsutövningen går. Som polis möter du mycket mörker, utsatthet, misär och även ondskefulla människor. Det är inte alltid enkelt att ställas inför detta, samtidigt som vi vet att ingen människa är bortom Guds nåd och förlåtelse. Gränserna för den egna våldsutövningen behöver prövas mot hjärtats motiv. Användning av våld för att försvara någon annan eller sig själv går att motivera även om det skulle handla om våld med skjutvapen. En polis ska aldrig använda våld för att döda någon utan för att hantera en farlig situation.

Militärer tränas på ett annat sätt där fienden ska nedkämpas och detta försvårar livet som kristen och militär. Kan jag som kristen verkligen gå med på att omforma mina tankar på detta sätt? Om inte, kan jag arbeta som militär när mina egna gränser skiljer sig från mina kollegors?

I FÖRSONINGENS TJÄNST MED FÖRLÅTELSE SOM VAPEN

I 2 Kor 5:17–20 skriver Paulus: ”Om någon är i Kristus är han alltså en ny skapelse. Det gamla är förbi, något nytt har kommit. Och allt kommer från Gud, som har försonat oss med sig själv genom Kristus och gett oss försoningens tjänst. Gud var i Kristus och försonade världen med sig själv. Han tillräknade inte människorna deras överträdelser, och han har anförtrott oss försoningens ord. Vi är alltså sändebud för Kristus, och Gud vädjar genom oss. Vi ber på Kristi uppdrag: låt försona er med Gud!”

I kärnan av Bibelns budskap står försoningen. Genom Jesus Kristus har Gud försonat dig och mig med honom. Inte nog med det, när vi nu försonats med Gud genom hans nåd så har han ställt oss i försoningens tjänst. Som Paulus skriver är vi som försonats med Gud sändebud för Kristus, sända för att stå i försoningens tjänst. Försoningens vertikala verklighet ger förutsättningar för försoningens horisontella möjligheter. Med andra ord, försoning är möjlig även oss människor emellan eftersom vi har fått uppleva försoning med Gud.

Vägen till försoning går genom förlåtelse. Det finns verklig kraft i förlåtelsen. Vid en konflikt mellan två människor kan den enes initiativ till förlåtelse smälta ner den andres hjärta och ge en öppning för försoning. Det är sannerligen inte lätt, men Jesus är tydlig när det kommer till förlåtelse. På fråga från Petrus om vi ska förlåta varandra så mycket som sju gånger svarar Jesus: ”Inte sju gånger utan sjuttio gånger sju.” (Matt 18:22). Jesus verkar mena att vi ska vara beredda att fortsätta förlåta varandra. I Matt 6 kopplar Jesus ihop den förlåtelse vi fått från Fadern med vår förlåtelse gentemot varandra. I Matt 5 säger han att vi ska älska våra fiender och när Jesus själv hänger på korset utropar han orden: ”Far, förlåt dem, för de vet inte vad de gör.” (Luk 23:34).

AVSLUTANDE REFLEKTION

Det råder ingen tvekan om försoningens och förlåtelsens centrala roll i Jesu liv och Bibelns uppmaning om att det ska vara centralt även i våra liv. Vad skulle hända om vi praktiserade detta mer i våra liv och de konflikter vi hamnar i? Vad skulle hända om vi försökte tillämpa detta på en nationell och internationell nivå? Hur hade vår värld sett ut om alla dessa ledare hade mjuka hjärtan och försökte leva i förlåtelse i stället för att drivas av hämndlystnad och maktbegär?

Det kan låta naivt och som en verklighetsfrånvänd utopi men vi behöver fråga oss var våld som lösning har lett oss. Tänk om det finns en annan väg.

KÄLLOR

Isdal, Per. Meningen med våld, 2001.

Bergman, David. Stridens psykologi: konsten att döda och överleva, Studentlitteratur, Lund, 2022.